

Univerzita Hradec Králové  
Pedagogická fakulta  
Katedra kulturních a náboženských studií

# **Násilí a destruktivita perspektivou díla Reného Girarda a Sigmunda Freuda**

Bakalářská práce

Autor: Martina Ludvíčková  
Studijní program: B6107 – Humanitní studia  
Studijní obor: Transkulturní komunikace  
Vedoucí práce: ThLic. František Burda, Th.D.



Univerzita Hradec Králové  
Pedagogická fakulta

## Zadání bakalářské práce

<b>Autor:</b>	<b>Martina Ludvíčková</b>
Studium:	P16P0252
Studijní program:	B6107 Humanitní studia
Studijní obor:	Transkulturní komunikace
<b>Název bakalářské práce:</b>	<b>Násilí a destruktivita perspektivou díla Sigmunda Freuda a René Girarda</b>
Název bakalářské práce AJ:	Violence and destructiveness from Freud's and Girard's perspective

### **Cíl, metody, literatura, předpoklady:**

Cílem této bakalářské práce je porovnání pohledu na lidskou destruktivitu perspektivou díla Sigmunda Freuda a René Girarda. Bakalářská práce se zabývá otázkou podstaty lidské destruktivity s tematikou pudu smrti, mimetické nápodoby v souvislosti s kulturou. Klíčová slova: Freud, Girard, kultura, destruktivita, násilí, mimetická teorie, pud smrti

FREUD, Sigmund. Nespokojenost v kultuře. Praha: Hynek, 1998. Spektrum (Hynek). ISBN 80-862-0213-5. FREUD, Sigmund. O člověku a kultuře. Praha: Odeon, 1990. Eseje (Odeon). ISBN 80-207-0109-5. FREUD, Sigmund. Totem a tabu: o podobnostech v duševním životě divocha a neurotika. Praha: Portál, 2017. Klasici. ISBN 978-80-262-1249-2. GIRARD, René. Obětní beránek. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Mythologie. ISBN 80-710-6255-3. GIRARD, René a James G. WILLIAMS. I See Satan fall like lightning. England: Orbis Books, 1999. ISBN 1570753199. GIRARD, René, Pierpaolo ANTONELLO a Joao Cezar de Castro ROCHA. O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joaem Cezarem de Castro Rocha. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. Cogitatio religionis. ISBN 978-80-7325-164-2.

Garantující pracoviště: **Katedra kulturních a náboženských studií,  
Pedagogická fakulta**

Vedoucí práce: **ThLic. Petr František Burda, Th.D.**

Oponent: **ThLic. David Bouma, Th.D.**

Datum zadání závěrečné práce: **6.10.2017**

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Nových Hradech u Skutče dne 22.11. 2020

.....  
Martina Ludvíčková

## **Poděkování**

Chtěla bych poděkovat panu ThLic. Františku Burdovi, Th.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu psaní bakalářské práce věnoval.

## **Anotace**

LUDVÍČKOVÁ, Martina. *Násilí a destruktivita perspektivou díla Reného Girarda a Sigmunda Freuda*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 58 s. Bakalářská práce.

Cílem této bakalářské práce je porovnání pohledu na lidskou destruktivitu perspektivou díla Sigmunda Freuda a Reného Girarda. Bakalářská práce se zabývá otázkou podstaty lidské destruktivity s tematikou pudu smrti, mimetické nápodoby v souvislosti s kulturou.

**Klíčová slova:** Freud, Girard, kultura, destruktivita, násilí, mimetická teorie, pud smrti

## **Annotation**

LUDVÍČKOVÁ, Martina. *Violence and destructiveness in Freud's and Girard's perspective*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2020. 58 pp. Bachelor Degree Thesis.

The purpose of this bachelor thesis is to compare the view at human destructiveness through the Sigmund Freud's and Rene Girard's perspective. The bachelor thesis is dealing with the question of the basis of human destructivity, including the death drive, mimetic imitation and its relationship with culture.

**Key words:** Freud, Girard, culture, destructiveness, violence, mimetic theory, death drive

# Obsah

Úvod.....	9
1 Představení Sigmunda Freuda.....	11
1.1 Pudová teorie.....	11
1.1.1 Role pudů v díle Sigmunda Freuda.....	11
1.1.2 Eros – pud života.....	12
1.1.3 Thanotos – pud smrti.....	13
1.2 Topografický a strukturální model.....	14
1.2.1 ID (ONO) – nevědomá část.....	15
1.2.2 EGO (JÁ) – vědomá část.....	16
1.2.3 SUPEREGO (NAJDÁ).....	16
1.3 Příčiny agrese a nespokojenosti člověka.....	17
1.3.1 Agrese jako příčina konfliktu.....	17
1.3.2 Nespokojenost člověka v kultuře.....	18
1.4 Chování jedince v davu.....	19
1.5 Role náboženství ve Freudově díle.....	20
1.5.1 Náboženství.....	20
1.5.2 Totemismus.....	21
1.5.3 Vražda, která stvořila kulturu.....	22
1.5.4 Pudové touhy a zákony tabu.....	22
1.5.5 Spojitost Oidipovského komplexu s náboženstvím.....	23
2 Uvedení Reného Girarda.....	25
2.1 Mimetická touha –původce násilí a destruktivity.....	25
2.2 Rivalita.....	26
2.3 Společenská krize.....	27
2.4 Skandál.....	28
2.5 Satan.....	28
2.6 Perzekuční mechanismus.....	29
2.6.1 Skutečné perzekuce v historii.....	30
2.7 Teorie obětního beránka.....	31
2.7.1 Nevinnost obětního beránka.....	32
2.8 Mytologie.....	33
2.8.1 Mýtus.....	33
2.8.2 Rituál.....	34
2.8.3 Zakládající vražda.....	35
2.9 Náboženství a křesťanství.....	36

2.9.1	Bible .....	36
2.9.2	Evangelia .....	37
3	Komparace vnímání násilí a destruktivity .....	39
3.1	Paralela mezi pudy a touhou .....	39
3.2	Role prvotní vraždy ve vztahu ke kultuře .....	42
3.3	Původ násilí a destruktivity .....	44
3.4	Původ náboženství a jejich postoje k němu .....	46
3.5	Závěrečné zhodnocení komparace .....	48
4	Transkulturní perspektiva v díle Sigmunda Freuda a Reného Girarda .....	50
4.1	Transcendence v díle Sigmunda Freuda .....	50
4.2	Transcendence v díle Reného Girarda .....	51
	Závěr .....	55
	Bibliografie .....	57



# Úvod

Předložená bakalářská práce se zabývá problematikou násilí a destruktivity perspektivou díla Sigmunda Freuda a Reného Girarda. Téma bakalářské práce jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem se chtěla důkladně seznámit s tvorbou Sigmunda Freuda a také mě v průběhu studia zaujala hypotéza Reného Girarda o původu násilí ve společnosti. Hlavním cílem této závěrečné práce je nalézt, do jaké míry se shodují a rozcházejí ve svých úvahách o původu násilí v kultuře. Bakalářská práce je koncipována na komparativní metodě a předmětem zkoumání se stanou čtyři následující okruhy. Prvním cílem je porovnání jejich tezí, ve kterých spojují lidskou destruktivitu se vznikem pudů a lidských tužeb. V druhé části se zaměříme na jejich myšlenky, které se odvolávají k původu násilí a destruktivitě. Třetí část je věnována jejich myšlenkám o roli prvotní vraždy ve vztahu ke kultuře. V poslední části se bude zabývat jejich teoriemi o náboženství a jejich postoji, které k němu zaujali. Protože téma bakalářské souvisí s oborem transkulturní komunikace, pokusíme se ukázat, kde se v jejich díle objevuje transkulturní potenciál.

K naplnění hlavního cíle je nezbytné stanovit si dílčí cíle:

- Charakterizovat pohledy na zdroj násilí a destruktivity ve společnosti.
- Představit základní myšlenky v jejich dílech spojené s násilím a destruktivitou.
- Určit míru provázanosti a rozdílnosti jejich tezí.
- Zohlednit období, které se podílelo na formování jejich myšlenek.
- Porovnat jejich vztah k náboženství a nastínit vliv náboženství v jejich dílech.

K dosažení dílčích cílů nám pomohou podpůrné otázky, které jsou věnované vždy jedné osobě.

Sigmund Freud:

- Jakou funkci zastávají pudy v díle Sigmunda Freuda v souvislosti s násilím a destruktivitou?
- Jak se projevuje lidská destruktivita ve Freudově pojetí pudu smrti a pudu života?
- Čím Sigmund Freud charakterizuje libido a proč libido spojuje i s agresivitou?
- Proč jedinec snadno propadá davovému chování, které se může přeměnit do destrukce?
- Proč Sigmund Freud spojuje Oidipovský komplex a destruktivitu?

René Girard:

- Co charakterizuje lidskou touhu a proč má potenciál vytvářet konflikty?
- Proč může touha způsobit společenskou krizi?
- Jakými způsoby podle Reného Girarda lze směřovat násilí?
- Jaké znaky vykazuje tzv. „obětní beránek“ a jakou úlohu představuje mechanismus obětního beránka pro pochopení násilí v kultuře?
- Proč René Girard považuje za důležité rozlišovat násilí v kontextu mytologie a křesťanství?
- Jak souvisí násilí s posvátnem?

Stanovená hypotéza:

Člověk není schopen ovládat svoji agresivitu. Destruktivita a sklony k násilí, které se v člověku nastrádaly v průběhu lidské existence, není možné usměrňovat. Lidská destruktivita je konfrontována se sociálními tlaky a člověk není schopen odolat svým sklonům k násilí.

Abychom mohli dosáhnout požadovaného cíle, je potřeba si nejdříve stanovit výzkumné metody. Pro tuto bakalářskou práci jsme zvolili analyticko-syntetickou a komparativní metodu.

Na základě této výzkumné metody rozdělíme první dvě kapitoly na oddělené části, ve kterých se budeme zabývat zvlášť Sigmundem Freudem a Reném Girardem. V izolovaných částí se dále zaměříme na jednotlivé základní myšlenky jejich teorií v souladu se stanovenými dílčími cíli. Tato metoda nám pomůže lépe porozumět a popsat konkrétní zkoumané fenomény. Prostřednictvím syntetické metody sloučíme informace, které jsme získali na základě analytického přístupu, a tím odhalíme vnitřní strukturu, které jsme si nemohli původně všimnout. Informace, se kterými pracujeme v této práci, pochází z primární a sekundární literatury. Komparativní metodu použijeme ve třetí kapitole. Tento přístup nám umožní nalézt podobnosti a rozdíly v jejich tezích, které budeme porovnávat.

# 1 Představení Sigmunda Freuda

Sigmund Freud byl v červnu 2002 zařazen odborným časopisem *Review of General Psychology* jako třetí nejvlivnější psycholog 20. století.<sup>1</sup> Při zmínce o Sigmundu Freudovi si většina z nás představí obraz postaršího muže, sedícího v křesle s perem a bločkem v ruce, který bedlivě upírá svůj zrak k pacientovi na dobře známé pohovce. Do dějin se zapsal jako zakladatel psychoanalýzy, autor psychoterapeutické metody postavené na volných asociacích pacienta. Dílo Sigmunda Freuda je velmi rozmanité, během své téměř padesátileté profesní kariéry se věnoval mnohým tématům, které začínají u povahy duše člověka a končí teoriemi o kultuře a náboženství. Jeho průkopnické myšlenky byly a jsou dodnes chápány jako senzacce, které mu vydobyly pověst poněkud kontroverzní osobnosti.

## 1.1 Pudová teorie

### 1.1.1 Role pudů v díle Sigmunda Freuda

Sigmund Freud jako determinista<sup>2</sup> předpokládal, že projevy lidského chování jsou pouze výsledkem pudových predispozic, které probíhají společně s nevědomými procesy uvnitř každého člověka. Tyto pudové energie se ze svého principu neliší od těch zvířecích. Rozeznával několik kategorií pudů, ale v průběhu svého života vyčlenil dva dominantní typy, na kterých je postavena jeho pudová teorie. Stěžejní myšlenku této teorie tvoří představa o neustálém dualistickém protitlaku sil libida a pudu sebezáchovy, které později zaměnil za konflikt erotu a thanatu. Tento zápas si lze představit jako pradávný spor lásky a nenávisti, života a smrti.<sup>3</sup> Pud je charakteristický svojí neměnnou silou, která vychází z těla v podobě dráždivého podnětu. Před pudovými dráždivými podněty, které přicházejí z nitra každého organismu, nelze uniknout. Sigmund Freud tento dráždivý podnět nazval potřebou, kterou lze utišit teprve jejím uspokojením. Pud funguje na principu slasti, je usměřován pocitem slasti a nelibosti. Úkolem nervové soustavy je tedy překonávat či redukovat přicházející dráždivé podněty. Cílem pudu je dosáhnout okamžitého uspokojení, kterého lze docílit pouze odstraněním dráždivého podnětu.

---

<sup>1</sup> HAGGBLOOM, J. Steven. Review of General Psychology: "The 100 Most Eminent Psychologists of the 20th Century", American Psychological Association 2002. s. 139-152.

<sup>2</sup> Fyziologický determinismus je postaven na předpokladu, že člověk je ovládán mocnými fyziologickými silami, které zároveň mají zásadní vliv na chování jedince. Srov. DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. s. 20.

<sup>3</sup> Srov. HOLLITSCHER, Walter. *Lidská agresivita v dílech Marxe, Freuda a Lorenze*. Praha: Svoboda, 1975. s. 80.

Pud má charakter neodkladného požadavku a predmetom jeho zájmu sa stáva čokoľiv, čo ho dokáže priblížiť k cieľu. Sigmund Freud pod pojmom fixácie rozumel úzke napojenie pudu na objekt.<sup>4</sup> „Človek sa tak javí v najlepšom prípade ako dočasne ochočená prírodná bytosť, jejž destruktívne pudy majú sklon periodicky propuknúť vo vojnách.“<sup>5</sup>

### 1.1.2 Eros – pud života

Sigmund Freud pobouřil viedenskú spoločnosť, keď v roku 1905 uverejnil svoje dielo *Tři úvahy o sexuální teorii*, ve které popsal vývoj lidské sexuality. Byl prvním, který poukázal na dětskou sexualitu spolu s jejími projevy. Pro společnost v doznívajícím viktoriánském období bylo toto téma příliš pohoršující, neboť věřila, že sexualita se u dětí neprojevuje. Optikou tehdejší společnosti byl Sigmund Freud označen za pansexualistu a zvrhlíka. Sigmund Freud postulováním teorie libida navázal na tisíciletou historii vnímání erotiky. V psychoanalýze mají pojmy libido, narcismus, sexualita a erotika mnoho významů. Ačkoliv libido pochází z latinského slova pro chtíč nebo touhu, Sigmund Freud libidem rozumel energetickou tvořivou sílu pudu erota.<sup>6</sup> Eros je označením pudu pro sebezáchovu a udržení druhu, který stojí v přímém kontrastu k pudu smrti.<sup>7</sup>

Sigmund Freud popisuje eros jako pud, který je mnohem nápadnější a poznání přístupnější než thanatos. Přičemž eros i thanatos usilují o obnovení stavu, který existoval před vznikem života. V počátcích života je všechna síla libida umístěna v nevědomé části psychiky, kterou Freud nazývá Ono, protože vědomá část Já se teprve formuje.<sup>8</sup> „Eros je tedy tou silou, která prosazuje autonomii individua proti podlehnutí represivnímu a kontrolnímu aparátu společnosti, je tedy i zdrojem svobody individua.“<sup>9</sup> Sigmund Freud předpokládal, že díky principu slasti lze odklánět a přesouvat pudy ve službě erota mnohem snadněji než u pudu smrti.<sup>10</sup> Libido je složeno z několika dílčích pudů, jejichž původ se odvozuje od tělesných orgánů, se kterými je spojená určitá erotogenní zóna. Libido postupně prochází pěti vývojovými stádii. První etapu vývoje sexuálního pudu představuje orální stádium. Toto stádium je pojmenované po erotogenní části, které dítě v tomto období věnuje největší pozornost, tedy ústům. Ve druhém stupni vývoje se dítě zaměřuje na anální oblast a zároveň v této době dochází

---

<sup>4</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1913-1917*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2002. s. 190-193.

<sup>5</sup>HOLLITSCHER, Walter. *Lidská agresivita v dílech Marxe, Freuda a Lorenze*. Praha: Svoboda, 1975. s. 86.

<sup>6</sup>Srov. ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud: dobyvatel nevědomí*. Litomyšl: Paseka, 1996. s. 58-60.

<sup>7</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *O sobě a psychoanalýze*. In: Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 46.

<sup>8</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Já a ono*. In: Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s.122-127

<sup>9</sup>STROMŠÍK, Jiří. *Proč právě Freud?* In: Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 420.

<sup>10</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Já a ono*. In: Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s.122-127.

k největším projevům pudu sadismu. Třetí část je označena jako falická fáze, ve které se pozornost dítěte orientuje na oblast genitálií a je spojena s fenoménem oidipovského komplexu. Tato vývojová fáze probíhá rychle a nenápadně. V této fázi rovněž dochází k fixaci libida. Falická fáze je ukončena v období kolem věku pěti let a je nahrazena další vývojovou fází, kterou je období latence. Latence ukončuje raný sexuální vývoj dítěte. V této fázi jsou utlumeny projevy dětské sexuality, které se opět naplno začnou projevovat až v pubertě. Sigmund Freud považoval období latence zvláštnost vyskytující se pouze u lidí, protože jediné lidská sexualita se vyvíjí ve dvou obdobích, která přerušuje latentní fáze. Poslední vývojovou fází je období puberty.<sup>11</sup>

### 1.1.3 Thanatos – pud smrti

Sigmund Freud představil ideu pudu smrti, neboli agresivního a destruktivního pudu v eseji *Za hranicemi principu slasti*. Byl si vědom, že existence pudu smrti je pouze hypotéza, která by měla dosvědčit jeho vysvětlení ambivalentních vlastností kultury. Deklarace pudu smrti vyvolala vlnu nesouhlasu i mezi jeho příznivci. Sigmund Freud se domníval, že každý organismus se pokouší chránit před vnějším podrážděním a snaží se o „znovunastolení původního stavu“.<sup>12</sup> Thanatos je tedy pudem destrukce a agrese, který má zájem na ničení a usmrcování, řídí se principem nirvány.<sup>13</sup> „Nirvána představuje neexistenci utrpení a naprostý pokoj, který nakonec každý člověk nalezne ve smrti“.<sup>14</sup>

Sigmund Freud upozorňuje, že bychom neměli vnímat thanatos i eros jako kontrast mezi dobrem a zlem, protože oba jsou stejně důležití, jeden druhého leguje a z jejich ambivalentního vzájemného působení vyplývají životní události. Například eros je přeneseně pudem lásky, přesto musí být agresivní, jinak by se nemohl prosadit. Domníval se, že tento pud destrukce se vyskytuje v každé bytosti a snaží se o rozpad, o navrácení do neživého stavu.<sup>15</sup> „Smrt je nutným vyústěním veškerého života, že každý z nás dluží přírodě smrt a musí být připraven tento dluh zaplatit“.<sup>16</sup>

---

<sup>11</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. s. 176-177.

<sup>12</sup> Srov. STROMŠÍK, Jiří. *Proč právě Freud?* In: Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 402-403.

<sup>13</sup> DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. s. 25.

<sup>14</sup> DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. s. 25.

<sup>15</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Proč válka?* In: Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 201-206.

<sup>16</sup> FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1913-1917*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2002. s. 291.

Freudovy spisy o agresivitě a destrukci pocházejí z období první světové války. Albert Einstein v dopise Sigmundu Freudovi položil otázku, zda by přeci jenom nebylo lepší rezignovat na morální odmítání války a přijmout ji jako další součást běžného života. Odpovědí mu bylo, že každý člověk má nárok na život, válka usmrcuje nadějně životy, lidstvo vhájí do nedůstojných podmínek a člověk je donucen vraždit ostatní. Oba zastávali pacifistické názory.<sup>17</sup>

Sigmund Freud na základě své psychoanalytické práce věřil, že člověk je tvor podléhající svým pudům a odlišuje se od ostatních mírou pudových zastoupení, tudíž není možné, aby se natrvalo odpoutal od své agresivity. Přestože byl Sigmund Freud pacifista, byl přesvědčen o tom, že lidská agresivita je v člověku natrvalo, a i kdyby existovala mírumilovná společnost, která disponuje dostatečným materiálním zabezpečením a rovností mezi jejími jednotlivými členy, stejně bude řešit konflikty násilně. Nabídl řešení, které spočívá v odklonění agresivity na stranu, která by nevedla k válce. Jedním z nabízených řešení je upevnění citových vazeb mezi lidmi a také za pomoci identifikace vyvolat pocit pospolitosti mezi lidmi. Přestože se Sigmund Freud prezentuje jako ateista, opírá se o náboženství jako jedno z možných řešení, jak se vyvarovat války.<sup>18</sup> „Psychoanalýza se zde nemusí stydět mluvit o lásce, protože náboženství říká totéž: „Miluj bližního svého jako sebe“.<sup>19</sup>

## 1.2 Topografický a strukturální model

Freudův topografický model osobnosti je možné představit si jako ledovec. Tento model je rozdělen do tří skupin, které jsou spolu vzájemně provázány. Nejmenší část, která je podle pomyslného ledovce viditelná nad hladinou, tvoří vědomí. Vědomí je část osobnosti, kterou si člověk uvědomuje. Oblast nacházející se těsně pod hladinou tvoří předvědomí. Zde jsou uchovány myšlenky, rozhodnutí, zážitky i konflikty, na které člověk již zapomněl, ale je možné je opětovně oživit. Největší neviditelnou částí ledovce je nevědomí. Nevědomí je tvořeno vzpomínkami, fantaziemi a přáními. Právě proto, že je umístěno mimo vědomí, člověk si je neuvědomuje, ale mají zásadní vliv na osobnost a chování jedince ve společnosti.<sup>20</sup>

Sigmund Freud ve dvacátých letech zjistil, že topografický model osobnosti již není dostačující pro pochopení příčin psychického konfliktu. Narůstající klinická praxe ho dovedla k nové hypotéze, kde předpokládal, že nevědomá přání a pohnutky nejsou slučitelné

---

<sup>17</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Proč válka?* In. Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 205-208.

<sup>18</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Proč válka?* In. Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 205-208.

<sup>19</sup>FREUD, Sigmund. *Proč válka?* In. Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 207.

<sup>20</sup> Srov. DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. s. 21.

s obrannými mechanismy a že psychický konflikt nevzniká pouze mezi vědomou a nevědomou sférou, nýbrž v celé nevědomé oblasti. Vytvořil tzv. strukturální model. V tomto novém modelu zařadil všechny části do nevědomí a hranice mezi nimi vymezil prostřednictvím tří skupin, které pojmenoval jako ID, EGO a SUPEREGO.<sup>21</sup>

### 1.2.1 ID (ONO) – nevědomá část

Sigmund Freud vnímal ID jako temnou, nepřipustnou část naší osobnosti, v jejímž nitru se nachází chaos, který způsobuje divoký střet nejrůznějších psychických vzruchů. Veškeré své znalosti o ID získal ze studia snů a z práce věnované neurotickým příznakům. Domníval se, že touhy, které se vyskytují v této oblasti, jsou ze své podstaty nesmrtelné, a dokonce i po desetiletích se mohou projevit ve stejné míře jako poprvé. Teprve tehdy, kdy se pomocí analytické metody stanou vědomými, ztrácejí svoji energii. Protože se ID nachází v nevědomé části, je o něm pouze velmi málo informací. ID nedisponuje žádnou morálkou, ale řídí se oportunisticky a je podřízeno principu slasti.<sup>22</sup>

„Ono je naplněno energií, jejíž zdrojem jsou pudy, nemá však žádnou organizaci, nevyvíjí žádnou jednotnou vůli, pouze snahu zajistit ukojení pudových potřeb v souladu s principem slasti.“<sup>23</sup> Podle Sigmunda Freuda ID jedná pod vlivem té nejzákladnější a nejprimitivnější zásady, a to je vyhnout se pocitům nelibosti, které pramení z pudového napětí. Jediným východiskem z této situace představuje okamžité dosáhnutí pocitů libosti prostřednictvím uspokojení pudových přání. ID představuje nejstarší složku psychiky. EGO a SUPEREGO jsou od ID pouze odvozené.<sup>24</sup>

Chování kojence může být chápáno jako čistý projev ID. V životě můžeme pozorovat chvíle, díky kterým se staneme přímými svědky projevu ID. Takovým čistým projevem ID je nepřičetné chování malého dítěte, kterého se jeho matka snaží uklidnit. ID dosáhne uspokojení na základě primárního procesu, který je podobný snům, ve kterých dochází k promíchání fantazie a reality. Primární proces se odehrává v nevědomé rovině. Konkrétním příkladem je malé dítě, které má hlad, ale nedostává se mu potravy, proto si představí slast z přijímání potravy z minulé zkušenosti.<sup>25</sup>

---

<sup>21</sup> Srov. MITCHELL, Stephen A. *Freud a po Freudovi*. Praha: Triton, 1999. s.40-41.

<sup>22</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997. s. 62-63.

<sup>23</sup> FREUD, Sigmund. *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997. s. 62.

<sup>24</sup> Srov. STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996. s. 54-55.

<sup>25</sup> Srov. DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. s.22.

### 1.2.2 EGO (JÁ) – vědomá část

Ego reprezentuje část psychiky, která je spojená především s vědomím. Funguje na základě sekundárních procesů, pomocí kterých dokáže bezprostředně reagovat na pudové podněty. Úkolem Ega je zachovat rovnováhu mezi vnějším světem, ID a SUPEREGEM. Nejdůležitějším cílem EGA je sebezáchova.<sup>26</sup> Sigmund Freud za vědomí považoval všechny vjemy, které získáváme prostřednictvím vnitřního a vnějšího světa. Jsou to informace pocházející ze smyslových vjemů, ale patří sem i pocity a city. EGO tedy spojoval přímo s lidským tělem, skrze něhož je možné zachytit vnější a vnitřní vjemy.<sup>27</sup>

„Já je především tělesné, nejenomže je jsouncnem povrchovým, ale je dokonce projekcí určitého povrchu“.<sup>28</sup> V ID je dominantní princip slasti, který je v případě EGA nahrazen principem reality. Princip reality se snaží zpracovávat nároky ID a přenášet je do reálně uskutečnitelných požadavků tím, že se pokouší vytvářet vhodné podmínky pro naplnění potřeb. EGO se od ID liší svojí racionalitou, operuje na vědomé úrovni a neustále je podrobena vyhodnocování potenciálních činů a jejich důsledků. Souběžně ještě uschovává do předvědomí události a individuální zážitky, na které si bude moci v budoucnu rozpomenout. To vše se odehrává pod vlivem tzv. testování reality.

Touhy, které vycházejí z ID, jsou srovnávány s realitou, v níž se jedinec nachází a za těchto podmínek jsou modifikovány. Podle Sigmunda Freuda se jedinec se zdravou osobností pozná podle dobře rozvinutého EGA.<sup>29</sup>

### 1.2.3 SUPEREGO (NAJDÁ)

Sigmund Freud ztotožňoval SUPEREGO za svědomí, které utváří hlas našeho vnitřního soudce. Má vlastní záměr a obsahuje energii, která je nezávislá na egu. Malé děti jednají bezprostředně, protože ještě nemají vyvinuté zábrany, které by zeslabovaly jejich touhy po slastných zážitcích. V pozdější fázi se SUPEREGO ujme funkce, kterou v průběhu dětství tvoří autorita rodiče. Rodiče ovlivňují své dítě tím, že mu ukazují dvě protichůdné situace. Na jedné

---

<sup>26</sup> Srov. STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996. s. 56-57.

<sup>27</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. s. 196-202.

<sup>28</sup> FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. s. 201.

<sup>29</sup> Srov. DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. s. 22.



straně mu projevují láskyplná gesta a na té druhé hrozí tresty, kterých se dítě obává. Tato obava spojená s úzkostí se časem přenesla do výčitek svědomí.

SUPEREGO převzalo pouze jednu část – tvrdost a přísnost, společně se zákazy a tresty. K tomuto jevu dochází prostřednictvím identifikace, jejíž výsledkem jedinec přijme i společenská pravidla.<sup>30</sup> „Nadjá soudí podle nejpřísnějších mravních měřítek, zastupuje vůbec nároky morálnosti; mravní pocit viny je výrazem napětí mezi Já a Nadjá“.<sup>31</sup>

SUPEREGO je přítomné ve vědomé i nevědomé části. Ve vědomé části se nachází zvnitřněné zákazy a uznání. V nevědomé části se vyskytují veškeré zákazy a pochvaly, které jedinec získával v průběhu dětství a prožíval je v nevědomé sféře. Victor Drapela SUPEREGO přirovnává k moralizující síle osobnosti. SUPEREGO se opírá o princip dokonalosti, je postaven do přímého protikladu k ID. ID vyžaduje neprodlené uspokojení slasti, zatímco SUPEREGO si zakazuje slast ve prospěch dokonalosti.

Sigmund Freud předpokládal, že lidé, kteří necítí nebo téměř necítí žádnou vinu po spáchání závažných deliktů, mají nedostatečně rozvinuté SUPEREGO. To může být důvodem, proč se chovají protispolečensky a kriminálně. Zcela opačným extrémem je neobyčejně rozvinuté SUPEREGO, které se projevuje perfekcionismem.<sup>32</sup>

## 1.3 Příčiny agrese a nespokojenosti člověka

### 1.3.1 Agrese jako příčina konfliktu

„Sklon člověka k agresivitě je původní samostatná pudová vložka člověka. Vracím se k tomu, že v ní kultura má svou největší nejsilnější překážku“.<sup>33</sup> Sigmund Freud předpokládal, že jeden z možných faktorů, který může vyvolat agresivní chování, spočívá v absenci sociálních kontaktů a ztráty lásky.<sup>34</sup> Agresivitu odvozoval od pudu smrti a jako přírodovědec se neztotožňoval s myšlenkou Jean-Jacquesa Rousseaua, že člověk je ze své přirozenosti dobrý, ale byly to okolnosti, které ho donutily zachovat se jinak.<sup>35</sup> Vraždou nepřítele se uspokojuje

---

<sup>30</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997. s. 52-55.

<sup>31</sup> FREUD, Sigmund. *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997. s. 52.

<sup>32</sup> Srov. DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. s. 22-23.

<sup>33</sup> FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Nakladatelství Hynek, s.r. o., 1998. s. 117.

<sup>34</sup> Srov. LORENZ, Konrad. *Takzvané zlo*. Praha: Mladá fronta, 1992. s. 5-6.

<sup>35</sup> Srov. STROMŠÍK, Jiří. *Proč právě Freud?* In: Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 404.

pudový sklon.<sup>36</sup> „Zlo nevyplývá ze samostatných pudů, ale z porušení rovnováhy mezi pudem a jeho regulací“.<sup>37</sup>

Pud smrti se objevuje ve spojitosti s extrémními případy masochismu a sadismu, u těžkých depresí, u hladovění anorektiků, při rozpadu osobnosti u schizofrenních psychóz, u sebepoškozování a sebedestrukce, ale i při ztrátě vlastní sebeúcty.<sup>38</sup> Konrad Lorenz ve svém díle *Takzvané zlo* popsal, že skutečně došlo ke shodě mezi psychoanalýzou a fyziologií chování, a proto společenský život člověka označil za nejsložitější systém na Zemi.<sup>39</sup>

Sigmund Freud a Konrad Lorenz jsou představitelé neoinstinktivismu a spojuje je mechanicko-hydraulická koncepce pudového modelu.<sup>40</sup> Agresivita, která se vyskytuje v přírodě, je prospěšná, protože napomáhá vyvažovat přirozený systém. Rozeznával dva druhy agrese, a to mezidruhovou a vnitrodruhovou. Agrese, která se v průběhu času hromadí, se stává zvláště nebezpečnou pro skupinu, jejíž členové se navzájem znají a mají se rádi.<sup>41</sup> „Agrese je primárním instinktem sloužící k udržení druhu: je to právě spontánnost instinktu, která ho dělá tak nebezpečným“.<sup>42</sup>

### 1.3.2 Nespokojenost člověka v kultuře

Sigmund Freud považuje lidskou kulturu za souhrn všeho, čím lidé překonali zvířecí způsob života a stali se člověkem. Kulturu vnímá jako komplex všech znalostí a vědomostí, jichž člověk nabyt, aby si podmanil přírodní síly k dosažení svých potřeb a soubor kulturních institucí nutných k organizaci mezilidských vztahů za účelem přerozdělování statků. Freud vyzdvihuje, že mezilidské vztahy jsou z velké části závislé na míře pudového uspokojení. Každý člověk představuje určité riziko pro kulturu, protože je nositelem destruktivních, antisociálních a antikulturních sklonů, jejichž intenzita může mít rozhodující vliv na chování jedince v dané společnosti.

Podle Sigmunda Freuda existuje několik hlavních důvodů, proč jsou lidé nespokojení v kultuře. Nespokojenost člověka pramení především ze skutečnosti, že život ve společnosti představuje určitou formu nátlaku, protože společnost disponuje donucovacími prostředky, kterými se snaží přimět člověka k pracovní činnosti. Další z příčin jsou příkazy a nařízení, jež

---

<sup>36</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Proč válka?* In: Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 201.

<sup>37</sup>STROMŠÍK, Jirí. *Proč právě Freud?* In: Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. s. 404.

<sup>38</sup>Srov. PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: Triton, 2004. s. 24-

<sup>39</sup>Srov. LORENZ, Konrad. *Takzvané zlo*. Praha: Mladá fronta, 1992. s. 28-29,54.

<sup>40</sup>Srov. FROMM, Erich. *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Lidové noviny, 1997. s. 28.

<sup>41</sup>Srov. LORENZ, Konrad. *Takzvané zlo*. Praha: Mladá fronta, 1992. s. 28-29,54.

<sup>42</sup>LORENZ, Konrad. *Takzvané zlo*. Praha: Mladá fronta, 1992. s. 49.

slouží k ochraně kultury před jednotlivcem, a tím dochází k potlačování jeho pudů. Člověk se řídí kulturními příkazy pouze tehdy, kdy si uvědomí následky plynoucí z jejich nerespektování. V případě dlouhodobé nespokojenosti v kultuře může nahromaděná frustrace eskalovat až ke vzpouře. Sigmund Freud se domníval, že hlavními úkoly kultury jsou ochrana člověka před přírodou a jejími živly společně s organizací mezilidských vztahů a eliminací rizik z nich vyplývajících.<sup>43</sup> „Kultura je něco, co bylo uloženo zdráhající se většině menšinou, která se dokázala zmocnit donucovacích prostředků“.<sup>44</sup>

Sigmund Freud si ve spisu *Nespokojenost v kultuře* položil otázku, čeho chtějí lidé ve svém životě dosáhnout a jaký má život smysl. Odpověděl sám sobě, že člověk touží po štěstí a udržení si štěstí. Na jedné straně si přeje vyvarovat se bolesti a nelibosti, na druhé straně touží po nepřetržitém pocitu slasti. Proto se i smysl života odvíjí od principu slasti. Štěstí přirovnal k pocitu, který přichází jako reakce na nenadálé uspokojení z dlouhodobě nastřádaných potřeb a ze své podstaty je dosažitelné pouze příležitostně.<sup>45</sup>

## 1.4 Chování jedince v davu

Při zkoumání psychologie masy se Sigmund Freud opřel o Gustava Le Bonovu teorii psychologii davu. Gustav Le Bon došel k závěru, že masa obsahuje kolektivní duši, která ovlivňuje myšlení i cítění jedince v davu. Sigmund Freud na tuto teorii navázal a uvědomil si, že masy musí nutně obsahovat určitou vlastnost, která je spojuje, a tím tvoří jejich definici. Lidé uprostřed davu přicházejí o svoji osobitost, protože masa ničí jedinečnost člověka. V mase je jedinec přesvědčen o neomezené moci, která má povzbuzující účinek na pudy, které bývají za normálních okolností potlačené.

Kvůli pocitu anonymity se vytrácí smysl pro zodpovědnost. Dalším charakteristickým rysem masy je její vzájemná nákaza, kterou lze zařadit k účinkům hypnózy. Znakem masy je i její sugestibilita, která souvisí s onou nákazou.<sup>46</sup> „Masa je impulsivní, proměnlivá a vznětlivá. Je mimořádně ovlivnitelná a lehkověrná, je nekritická“.<sup>47</sup> Emoce v davu jsou vyhnané do krajností a jakýkoliv náznak odporu se promění v nenávist. Masu nezajímá pravda, ale respektuje autoritu, která reprezentuje sílu a násilí. „Destruktivní chování se pro jeho nositele

---

<sup>43</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Blud jedné iluze*. In: Freud, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Nakladatelství Hynek s. r. o., 1998. s. 6.-18.

<sup>44</sup> FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1925-1931*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007. s. 258.

<sup>45</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Nakladatelství Hynek, s.r. o., 1998. s. 69-70.

<sup>46</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Psychologie masy a analýza já*. In: *O člověku a kultuře*. Praha: ODEON, 1990. s. 212-215.

<sup>47</sup> FREUD, Sigmund. *Psychologie masy a analýza já*. In: *O člověku a kultuře*. Praha: ODEON, 1990. s. 216-217

stává sociálně přijatelným proto, že si sám sebe představí jako naplňovatele morálního smyslu“.<sup>48</sup>

Sigmund Freud předpokládal, že za stmelujícím účinkem masy stojí libido, respektive citové vazby. „Identifikace je nejranější a nejpůvodnější formou citové vazby“.<sup>49</sup> Poukázal na dvě uměle vytvořené a udržované masy, na kterých demonstroval projevy libidózních vazeb. Jsou jimi církev a armáda. V obou případech se objevuje iluze, že vůdce miluje všechny bez rozdílu. Každá osoba je libidózně připoutána jak k vůdci, tak k ostatním jednotlivcům tvořící masu. K libidózním vazbám se váže i fenomén paniky, protože dokáže rozložit její vnitřní strukturu.<sup>50</sup>

## 1.5 Role náboženství ve Freudově díle

### 1.5.1 Náboženství

Ve chvíli, kdy Sigmund Freud dokončil své nejdůležitější myšlenky o psychoanalýze, přeměroval svůj zájem na zkoumání původu náboženství. Narodil se do židovské rodiny, a proto již od dětství znal hlavní myšlenky judaismu. Poté, co se jeho rodina přestěhovala do Vídně, se seznámil s katolickou vírou. Kromě své osobní zkušenosti se silně katolickou Vídní získával informace o náboženství skrze četbu dějin a literatury západní civilizace. Sám sebe pokládal za ateistu, a to je i příčinou, proč jsou jeho postoje k náboženství velmi negativní. Nenacházel žádný smysl v hodnotách a rituálech náboženství, tudíž i náboženskou nauku nejprve přiřadil k pověrám.

Freud vyzoroval podobnost mezi chováním věřících a svých neurotických pacientů, kteří ho nakonec přivedli k myšlence, že náboženství je „universální nutkavá neuróza“. Projevy chování věřících lidí pokládal za duševní chorobu a věřil, že pomocí psychoanalýzy by mohla být objevena příčina. Inspiroval se Charlesem Darwinem. Díky němu došel k závěru, že pro pochopení současné civilizace je potřeba najít klíč v podobě prehistorických kultur, kterým se jako prvním podařilo překonat animální stav. První morální zásada vznikla v rámci totemismu, kterým se Sigmund Freud zabýval. Ústřední jádro náboženství má být položeno na základě

---

<sup>48</sup> ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. s. 63.*

<sup>49</sup> FREUD, Sigmund. *Psychologie masy a analýza já.* In. *O člověku a kultuře.* Praha: ODEON, 1990. s. 241.

<sup>50</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Psychologie masy a analýza já.* In. *O člověku a kultuře.* Praha: ODEON, 1990. s. 218-236.

oidipovského komplexu.<sup>51</sup> „Totemické náboženství vzniklo ze synovského pocitu viny jako pokus ukonejšit tento pocit a usmířit uraženého otce dodatečnou poslušností“.<sup>52</sup>

### 1.5.2 Totemismus

Sigmund Freud vnímal civilizaci negativně, protože kvůli požadavkům, které klade na jedince, není možné uspokojit jeho pudy a pro většinu jedinců vzniká pravděpodobnost, že získají některé neurotické příznaky. To je i příčinou, proč byl Sigmund Freud tak zaujat primitivním člověkem, který žil v pradávce, kdy ještě neexistovala civilizace. Pro Sigmunda Freuda se staly hlavní inspirací knihy od Charlese Darwina a Jamese Frazera. Tyto knihy měly velký vliv na jeho teorie o vzniku kultury a náboženství.<sup>53</sup> Totemismus je v současnosti vnímán jako prapředek dnešních náboženství, je postaven na předpokladu, že jedinec či skupina lidí je nezvykle napojena na totem, který je zároveň zavazuje k dodržování přísných totemických pravidel. Podle Sigmunda Freuda totem může tvořit jakýkoliv libovolný objekt, ať už jde o rostlinu, přírodní sílu nebo zvíře.<sup>54</sup> „Totem je předně praotcem rodu, potom i jeho ochranným duchem a pomocníkem, který mu věští, a byť i byl jinak nebezpečný, zná své děti a šetří je“.<sup>55</sup>

Totem byl pro danou skupinu lidí natolik posvátný, až se přinutili ke dvěma závazkům – totem se nesmí zničit a vzdají se všech jeho blahodárných účinků, které poskytuje. Například nebudou konzumovat maso totemového zvířete. Příslušnost k totemu se dědí jak v matrilineární, tak v patrilineární linii. Nejpříznačnějším rysem totemismu je uplatňování exogamie. Členové, kteří sdílejí stejný totem mají zakázáno navazovat pohlavní vztahy a uzavírat manželství v rámci svého totemu. Zákaz se tedy netýkal jen rodiny, nýbrž celého společenství.

Totem ale nebyl omezen lokalitou, takže se stávalo, že členové totemu sdíleli prostor společně s příslušníky jiného totemického společenství. Sigmund Freud zdůrazňoval, že lidé, kteří vyznávali totemistické myšlenky, projevovali ve velké míře strach z incestu a tento strach je velmi podobný s duševním životem neurotika.<sup>56</sup> Psychoanalýza měla dosvědčit, že chlapec si nejdříve vybírá incestní sexuální objekty a dominantní roli v jeho nevědomí tvoří incestní fixace libida.

---

<sup>51</sup>Srov. PALS, Daniel L. *Osm teorií náboženství*. Praha: ExOriente, 2015. s. 92-99.

<sup>52</sup>FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 98.

<sup>53</sup>Srov. STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996. s. 97-98.

<sup>54</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 9-12.

<sup>55</sup>FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s.12.

<sup>56</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 12-21

### 1.5.3 Vražda, která stvořila kulturu

Sigmund Freud předpokládal, že v čele pradávnej skupiny lidí stál dominantní a žárlivý muž v podobě otce, který měl výsadní právo na všechny ženy ve skupině. Své dospívající syny vždy vyhnal. Jednoho dne se proti němu jeho zapuzení synové spojili, zabili ho a jeho tělo snědli, čímž se jim podařilo ukončit otcovskou nadvládu. Pro syny představoval jejich otec vzor, kterého obdivovali a chtěli se jím stát, ale zároveň ho nenáviděli, protože jim bránil k dosažení moci a navázání sexuálních kontaktů ve skupině. Tím, že jeho maso snědli, se s otcem identifikovali a věřili, že jeho síla se na ně přenesla. Sigmund Freud nahlížel na kanibalistickou totemovou hostinu jako na první oslavu lidstva. Později synové litovali svého činu a z pocitu vědomí viny si zakázali to, co jim otec dříve odepřel.

Z pocitu viny také vzešly dva již zmíněné zákony tabu – zákaz incestu a nezabíjet totemové zvíře. Sigmund Freud vysvětlil, že zákaz incestu bylo praktickým řešením, protože mužova sexuální touha rozděluje. Po smrti otce se jeden druhému stali soky nejen v boji o postavení otce, ale i o ženy. Žádný z nich si nedokázal obhájit vůdčí postavení a po vážných konfliktech, které mezi sebou vedli, si uvědomili, že pro dobro komunity je nezbytné zřeknout se žen, po kterých toužili a které představovaly největší motiv pro odstranění otce. Z nepřítomnosti otce Johann Bachofen vyvozuje vznik matriarchátu, který později nahradil patriarchát. Druhé tabu, které zakazuje zabít totemové zvíře, je ve skutečnosti náhrada za otce. Úctou k totemu synové vyjadřují lítost nad zabitím otce a tento čin představuje prvotní pokus o vytvoření náboženství.<sup>57</sup> „Rozhodně pozorujeme, že ambivalence ulpívající na otcovském komplexu pokračuje i v totemismu a v náboženství vůbec“.<sup>58</sup>

### 1.5.4 Pudové touhy a zákony tabu

„Každá kultura spočívá na donucování k práci a zříkání se pudů a vyvolává proto nevyhnutelně opozici těch, kdož jsou těmito požadavky postiženi“.<sup>59</sup> Aby se kultura uhájila před jedincem, musí vlastnit i prostředky, kterými odměňuje přinesené oběti v podobě zřeknutí se pudů. Sigmund Freud tyto prostředky označil jako duševní vlastnictví kultury. Mezi které zařadil ideály, umělecké výtvořy, pomocí kterých lze dosáhnout uspokojení, ale i morální úroveň. Pud nemůže být nikdy uspokojen a jeho odepření v podobě zákazu vyvolává strádání,

---

<sup>57</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 96-98.

<sup>58</sup>FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 98.

<sup>59</sup>FREUD, Sigmund. *Budoucnost jedné iluze*. In: Freud, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Nakladatelství Hynek s.r. o., 1998. s. 10.

keré se dotýká buď všech, konkrétních skupin nebo jednotlivce. Nejstarší strádání vlivem zákazu zapříčinilo vyčleňování kultury od animálního stavu. Sigmund Freud soudil, že toto strádání neztratilo svojí účinnost a pudová přání přicházejí s každým novým člověkem. Mezi nejstarší pudové touhy zařadil kanibalismus, incest a krvelačnost.<sup>60</sup>

Tabu pochází z polynéského jazyka a označuje zákaz dotyku. Ve starověkém Římě pro stejné označení používali slovo sacer, podobně tomu bylo u řeckého slova agos a hebrejského kodauš. „Na jedné straně se jím rozumí posvátné, posvěcené, na druhé pak hrozné, nebezpečné, zakázané, nečisté“.<sup>61</sup> Zákazy tabu se od náboženských a mravních zakázů liší tím, že nejsou nařízeny autoritou zvenčí, také nejsou ukotveny v „právním“ systému a dalo by se říct, že vznikly sami od sebe. Pro tabu je přirozené, že se již vytratil důvod, který vedl k onomu zakazu a mnohdy postrádá logické chápání.

Společnost, která se zavázala k dodržování zákonů tabu, je s posvátnou bází dodržuje, protože věří, že jejich porušení přinese pro celou společnost katastrofu. Pod vlivem tabu vznikaly první zákony. Pod pojmem tabu si lze představit osoby, místa, předměty, stavy a objevuje se víra v magickou sílu tabu, která lpí na objektech, jež jsou něčím specifické a jiné. Jedinec, jenž poruší posvátné tabu, se sám stane zakázaným.

Podle Wilhelma Wundta je tabu nejstarší nepsanou normou lidstva. Poprvé se objevilo v době, kdy ještě neexistovala náboženství. Dále věřil, že původ tabu pochází ze strachu před démonickou silou.<sup>62</sup> Sigmund Freud popsal tabu jako prastaré zákazy, které byly předchozím pokolením násilně vtlačeny do společnosti a musí být zakázané, protože stále představují ty nejsilnější a nejstarší touhy lidstva, mezi které zařadil dva nejvýznamnější zákazy totemismu: nezabíjet totemové zvíře a nenavazovat sexuální kontakty se členy, kteří spolu sdílejí stejný totem.<sup>63</sup>

### 1.5.5 Spojitost Oidipovského komplexu s náboženstvím

Sigmund Freud svoji teorii o vzniku náboženství opřel o psychoanalýzu, protože ta mu umožnila uvidět spojitosti mezi totemovým zvířetem a postavou otce. Pomocí psychoanalýzy si uvědomil, že dětské fobie ze zvířat jsou ve skutečnosti přeneseným strachem z otce a z jejich touhy, aby otec zmizel. V oidipovském komplexu viděl počátek náboženství, kulturních

---

<sup>60</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Budoucnost jedné iluze*. In: Freud, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Nakladatelství Hynek s.r. o., 1998. s. 10.

<sup>61</sup> FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 22.

<sup>62</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 22-26.

<sup>63</sup> Srov. FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 30.

institucí a také původ neuróz.<sup>64</sup> Oidipovský komplex byl objeven pomocí Freudovy sebeanalýzy a považoval jej za universální jev. Došel závěru, že ve falickém období, které odpovídá době mezi čtvrtým a pátým rokem, se u chlapce vyvine sexuální zájem o svoji matku. Touží, aby matka patřila jenom jemu a svého otce začne vnímat jako rivala. Chlapec vůči otci cítí strach, protože kvůli jeho touhám by se mu mohl pomstít a jako odvetu by případně zvolil kastraci. Elektřin komplex je stejný mechanismus, ale místo chlapce je zde nahrazena dívka.<sup>65</sup>

Pro Sigmunda Freuda se stala předlohou pro pojmenování tohoto komplexu řecký mýtus o králi Oidipovi. Oidipus byl synem thébského krále Laia a jeho ženy Iokasty, kterému bylo věštbou předurčenou, že zavraždí svého otce a svoji matku pojme za manželku. Sigmund Freud tvrdil, že každé dítě si musí projít oidipovskou situací a způsobem, jakým zvládne překonat krizi vyplývající na jedné straně z citové náklonnosti k rodiči opačného pohlaví a na druhé z rivality vůči rodiči stejného pohlaví, dítě ovlivní v dalším průběhu jeho života.<sup>66</sup>

---

<sup>64</sup>Srov. FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 89,96,104.

<sup>65</sup>Srov. STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996. s. 30-31.

<sup>66</sup>Srov. CVENKL, Jiří. *Sigmund Freud*. Praha: Orbis, 1967. s. 232.



## 2 Uvedení Reného Girarda

René Girard byl historikem, který se specializoval na dějiny pozdního středověku. Ve svých dílech zahrnoval i další vědní obory, jakým byly například: etnologie, antropologie, psychologie, mytologie, teologie a literární kritika. Ve svých úvahách byl ovlivněn třemi evropskými autory. Nejprve ho inspirovala kniha *Fenomenologie Ducha* od George Hegela, ve které popisuje touhu po uznání. Dále to byla kniha *Totem a tabu* od Sigmunda Freuda, která se věnuje popisu pravěké vraždy. Tím třetím autorem se stal Friedrich Nietzsche a René Girard přijal jeho výzvu „Dionýsus versus Ukřižovaný“. <sup>67</sup> V akademickém prostředí svým dílem výrazně ovlivnil humanitní vědy. Michel Serres ho označil za „Darwina věd o člověku“. <sup>68</sup>

### 2.1 Mimetická touha –původce násilí a destruktivity

René Girard si všiml, že v dílech velkých literárních klasiků, kterými se zabýval (Shakespeare, Cervantes, Stendhal, Flaubert, Proust a Dostojevskij) se objevuje vždy stejný vzorec, který odhaluje mimetický mechanismus. Uvědomil si, že touha má mimetický původ, který ho podnítl k hlubšímu bádání. Mimetická teorie pracuje s domněnkou, že lidská touha je nevědomě napodobována. Slovo mimésis je dalším označením pro nápodobu. Na příkladu Dona Quijota vysvětlil, že touha má trojúhelníkovou strukturu. Don Quijote toužil být dokonalým rytířem, protože miloval četbu starých rytířských románů. „Osoba A touží po B jen proto, že se na něj zaměřila osoba C“. <sup>69</sup> Osobu C René Girard nazývá modelem nebo prostředníkem <sup>70</sup>.

Existuje rozdíl mezi chutí a touhou. Abychom pochopili samotnou touhu, je potřeba nejprve ji odlišit od potřeby a instinktu. „Need preexists the object that will satisfy it“. <sup>71</sup> Představují základní biologické potřeby lidského těla, mezi ně řadíme například žízeň a hlad. Potřeby mají několik možností, jak mohou být uspokojeny. „Instinct is a sequence of genetically determined behaviours“. <sup>72</sup> Instinkt nemá žádný vliv na touhu. „Desire is born at the same time as object that is designated for it, suggested to it“. <sup>73</sup> Touha je vždy zacílena na jeden konkrétní

---

<sup>67</sup>Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 14-16.

<sup>68</sup>Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 10.

<sup>69</sup>KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 23.

<sup>70</sup>KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 23.

<sup>71</sup> OUGHOURLIAN, Jean-Michel. *The Genesis of Desire*. Michigan: Michigan State University Press, 2010. s. 26.

<sup>72</sup> OUGHOURLIAN, Jean-Michel. *The Genesis of Desire*. Michigan: Michigan State University Press 2010. s. 29.

<sup>73</sup> OUGHOURLIAN, Jean-Michel. *The Genesis of Desire*. Michigan: Michigan State University Press 2010. s. 29.

objekt a není možné jej nahradit jiným. Touha nemůže být trvale uspokojena, vždy vyhledává nové podněty, které by mohla napodobovat. Touha se stala předmětem zkoumání již ve Starém Řecku, Aristoteles ve svém díle *Poetika* vyzdvihuje její schopnost napodobovat. Platón naopak ve své *Ústavě* varuje před nebezpečím, které se za ní skrývá. René Girard rozeznává dva druhy mimize a její šíření.

Vnější zprostředkování nemá tendenci vyvolávat konflikt, protože zde neexistuje přímý kontakt, osoba se nikdy se svým vzorem nepotká, nazval jí metafyzickou touhou. Během vnitřního zprostředkování již ke kontaktu dochází, vzniká rivalita, která ovlivní celý konflikt. Tuto touhu René Girard nazval aktivizační.

Během vnitřního zprostředkování nastává zvláštní situace - „dvojnický vztah“. Osoba A se snaží napodobovat svůj vzor v podobě osoby B a zároveň osoba B recipročně napodobuje osobu A, postupem času se soupeři začínají více a více podobat a směřují k většímu konfliktu<sup>74</sup>. Ačkoliv se touha jeví na první pohled negativně, René Girard vyzdvihuje její schopnost adaptace. Díky její účinnosti se stáváme lidmi. „Člověk nemá žádné přání, které by mu bylo vlastní, lidem jsou vlastně jejich přání cizí; děti nevědí, co si mají přát, musí se to naučit“.<sup>75</sup>

## 2.2 Rivalita

Sv. Augustin byl první, který ve svém díle *Vyznání* popsal rivalitu.<sup>76</sup> Reného Girarda oslovily nejvíce dvě hry od Williama Shakespeara. *Sen noci svatojánské* a *Troilus a Kresida*, protože v nich je obsažen mimetický mechanismus. Dva velmi blízcí přátelé se stanou rivaly kvůli touze po stejné ženě.<sup>77</sup> Rivalem se stává osoba, která má stejný zájem na daném objektu. Zpravidla je to náš vzor, „ten druhý“, kterému závidíme. „Rivalistic desires are all the more overwhelming since they reinforce one another“.<sup>78</sup> V momentě, kdy společnost nedokáže nastavit bariéry mezi toužícím subjektem a jeho vzorem, rivalizující mimetismus předurčuje

---

<sup>74</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 48.

<sup>75</sup> GIRARD, René. *Obětí beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 151.

<sup>76</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 52.

<sup>77</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 29.

<sup>78</sup> GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*, New York: Orbis Books, 2012. s. 9.

vznik konfliktu. Objekt touhy pod vlivem rostoucí rivality ztrácí svou hodnotu.<sup>79</sup> „Nápodoba je vždy impulzem pro rivalitu“.<sup>80</sup>

Téma mimetické touhy a rivality se objevuje v mýtech, náboženských textech dokonce i v bibli a indických Védách. René Girard popsal konkrétní příklady z bible, ve kterých hlavní úlohu sehrála mimetická rivalita. Například uvedl biblický příběh o hadovi, který navedl Evu, aby ochutnala rajske jablko a ta stejná touha přiměla Adama sníst zakázané jablko. Dalším známou postavou z bible je Kain, který zabije Ábela ze závnsti, jež v sobě obsahuje mimetickou rivalitu.<sup>81</sup> „Hodnota nějakého předmětu nespočívá v jeho skutečné ceně, ale v žádostivosti, jakou již vzbuzuje u ostatních a kvůli níž vzbuzuje žádostivost dalších lidí“.<sup>82</sup>

### 2.3 Společenská krize

Konflikt, který se původně odehrával mezi dvěma lidmi, se postupně rozšířil do celé společnosti. Příčinou této eskalace je mimeza, která se šíří podobně jako virus. „Mimesis is universal mechanism; none of us can escape it“.<sup>83</sup> Jakmile nákaza ve společnosti dosáhne určitého bodu, stává se nezvladatelnou a nastává krize, která může destabilizovat společenský i kulturní řád.

S rostoucím napětím ve společnosti spolu roste i energie mimeze, která ve společnosti nabírá rychlý spád. Napětí a agrese ve společnosti stoupá, do konfliktu je zatahováno čím dál více lidí, kteří kopírují nenávnstné a násilnické chování v okolí, v lidech se probouzejí destruktivní vášně. Počet lidí zasažených mimezou se stále zvětšuje, lidé vůči sobě navzájem pociťují nenávnst, touha po násilí se šíří napříč společností a společenská pravidla jsou již zničena. Ve společnosti, která se nachází na vrcholu mimetické krize, se objevuje volání po řešení této nesnesitelné situace.

Podle Reného Girarda má společnost pouze jedinou možnost, jak se zachránit před dalším šířením mimetického násilí tím, že veškerý svůj hněv musí obrátit na jednu jedinou nevinnou osobu. Na této osobě si společnost vybije své destruktivní touhy. Na základě smrti

---

<sup>79</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 7.

<sup>80</sup> GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 55.

<sup>81</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Centrum pro studium demokracie, Brno 2008, s. 57.

<sup>82</sup> GIRARD, René. *Obětní beránek*. Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 164.

<sup>83</sup> OUGHOURLIAN, Jean-Michel. *The Genesis of Desire*, Michigan State University Press 2010, s. 27.

nevinné osoby se nálada ve společnosti vyjasňuje. Násilí a destrukce se stahuje, ve společnosti se šíří klid a mír, ale jen do doby, než se znovu roztočí koloběh mimetického násilí.

## 2.4 Skandál

Slovo skandál má svůj původ v hebrejštině a řečtině. V obou jazycích má stejný význam a překládá se nejčastěji jako „kámen, o který lidé zakopávají“, ale někdy též znamená léčku nebo překážku. Všechny tyto překlady spolu úzce souvisejí. René Girard vnímal skandál jako přesnou definici mimetického procesu a samotný pojem skandálu charakterizuje tímto výrokem: „specifically situation that comes about when a person or a group of persons feel themselves blocked or obstructed as they desire some specific object of power, prestige, or property that their model possesses or is imagined possess“.<sup>84</sup>

Pokud k této situaci bude docházet častěji, hrozí nebezpečí eskalace násilí, které může způsobit až zhroucení společnosti. V takové chvíli dochází k jevu, při němž se veškerá frustrace, která se nachází ve společnosti, otočí proti někomu, kdo je obviňován, že přinesl zkázu společnosti. Společnost vždy zastává názor, že obětní beránek nese vinu. Právě konflikty, které vznikly kvůli rivalitě, přináší do společnosti skandál. René Girard proces vyhledávání a lynčování oběti začlenil pod mechanismus obětního beránka. Lidé, kteří jsou zataženi do tohoto procesu, si neuvědomují, že se ocitli v tomto mechanismu. Skandál je označení především pro touhu, která se vymkla kontrole a která způsobila rivalistickou krizi a povede k obviňování a lynčování oběti.<sup>85</sup>

Skandál je zodpovědný za nekonečné opakování mimetického mechanismu, protože přináší do společnosti závist, žárlivost, vztek a nenávisť. Je překážkou, které se nelze vyhnout a jakmile se jednou objeví ve společnosti, spolu s ním přijdou další krize.<sup>86</sup> „At the height of scandal each reprisal calls forth a new one more violent than its predecessor“.<sup>87</sup>

## 2.5 Satan

V Novém zákoně je Satan chápán jako žalobce. Jeho moc spočívá v pomlouvání a svalování viny na jiné, kteří jsou ve výsledku chápáni jako ti, kdo přináší zkázu společnosti. Tím skutečným problémem je nákaza mimetické touhy, která se nekontrolovatelně rozšířila ve

---

<sup>84</sup> GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. XI úvod.

<sup>85</sup>Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. XI úvod.

<sup>86</sup>Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 16-17.

<sup>87</sup> GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 17.

společnosti. Díky Satanovi je na nevinnou oběť pohlíženo jako na zloducha, někoho, kdo celé společnosti škodí a je potřeba jej odstranit. Je také postavou, která je úzce spojena s rivalitou a skandálem, protože zároveň reprezentuje mechanismus, který se spouští na vrcholu všech nepokojů – vyhledávání a lynčování viníku za vzniklou pohromu. Jeho cílem je odvedení naší pozornosti od toho, co nás chrání před vzájemnou rivalitou. Satan raději než, aby chránil před nástrahami a jejich důsledky, nechává člověka do nich upadnout.<sup>88</sup>

„If we listen to Satan, who may sound like a very progressive and likeable educator, we may feel initially that we are „liberated,“ but this impression does not last because Satan deprives us of everything that protects us from rivalistic imitation“.<sup>89</sup>

René Girard vnímá Satana a Boha jako dva pradávňé modely protikladů, jejichž napodobováním mohou vzniknout dobré i špatné rivality. Satan prezentuje touhy, které jsou lákavé, ale svým způsobem nebezpečné a mohou vést až k násilí. Protikladem Satana je Bůh, jenž demonstruje touhy, které jsou naopak bezpečné, protože nevedou ke konfliktu a násilí.

Podle Reného Girarda Satan a skandál tvoří klíčovou otázku pro pochopení mytologie.<sup>90</sup>

## 2.6 Perzekuční mechanismus

Perzekuční mechanismus je reakcí na ohrožení společnosti v důsledku přírodní, politické nebo náboženské katastrofy. Objevuje se v těžkých dobách, kdy je společnost ochromena mimetickou krizí. Jeho vznik podporují oslabené instituce, které před mimetickou krizí fungovaly zcela řádně, a samovolné shromažďování lidí do davu. Lidé vždy měli potřebu vysvětlovat si neznámé jevy, a protože tato krize je sociální, tuší, že i její původ bude v mezilidských vztazích. Lidé jsou paralyzováni strachem z katastrofy a nenapadne je hledat skutečné příčiny této krize. Pomalu v nich zraje myšlenka, že kdyby poznali pravou příčinu, mohli by lépe kontrolovat situaci. V lidské povaze je tendence hledat chyby buď v celé společnosti, nebo v jiných lidech. Se ztrátou schopností rozlišovat je spojen první z perzekučních stereotypů, které René Girard představuje.

V další fázi začíná vyhledávání podezřelých osob a sbírání důkazů, které je usvědčují ze spáchání zločinu. Druhý perzekuční stereotyp rozeznává tři druhy zločinů. První z nich tvoří zločin proti bytostem, který se považuje za zvlášť závažný. Sexuální zločiny se v každé

---

<sup>88</sup>Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 32-33, XI úvod.

<sup>89</sup> GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 32.

<sup>90</sup> Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 40.

společnosti odlišují, protože se odvíjejí od porušení nejpřísnějších zákonů tabu. Poslední kategorií jsou náboženské zločiny, které stejně jako u sexuálních zločinů souvisejí s porušením zákonů tabu. Později si pronásledovatelé uvědomí, že celé společnosti nadmíru škodí určitá skupina osob, které spolu sdílejí identické znaky nebo jeden konkrétní člověk.<sup>91</sup> „Členové davu jsou vždy potenciální pronásledovatelé, neboť touží vyčistit společenství od nečistých prvků, které je kazí, a od zrádců, kteří je rozvracejí“.<sup>92</sup>

Třetí z perzekučního stereotypu je tvořen výběrem oběti, respektive hledáním viníka, který způsobil společenskou krizi. Obětí se může stát téměř kdokoliv a zločin, který byl spáchán se nemusí zakládat na skutečnosti. Na výběru kritérii při vyhledávání oběti mají vliv tři univerzální rysy – kultura, náboženství a fyzický vzhled, tedy spíše jeho abnormalita, která je běžně viditelná, například: šílenství, zmrzačení, tělesná znaménka, ale mohou mezi nimi být i lidé s adaptačními problémy jako jsou například cizinci a sirotci<sup>93</sup>. „Čím více se jedinec vzdaluje jedním nebo druhým směrem od nejběžnějšího společenského postavení, tím víc mu hrozí perzekuce“.<sup>94</sup>

### 2.6.1 Skutečné perzekuce v historii

Ve chvíli, kdy se společnost nachází v bodě, kdy je již zřejmé, že sama nezvládne zvrátit násilí do původního klidového stavu, nabízí se jediná možnost – přeměřovat násilí. Tímto krokem dokáže společnost nejen zabránit dalšímu rozšíření nekontrolovatelného násilí uvnitř společnosti, ale i zabezpečit svoji vlastní existenci. Samotné směřování jednotlivého násilí je vždy cílené, řízené a děje se dvěma způsoby. Společnost násilí přeměřuje buď na „vnějšího“ nepřítele, nebo na „vnitřního“ tím, že vytvoří tzv. „obětního beránka“.<sup>95</sup> Mechanismus obětního beránka více rozebereme hned v následující části. Naše dějiny jsou plné „obětních beránků“.

Nejnámějším příkladem jsou perzekuce židovského obyvatelstva v období morové epidemie ve středověku, které pokračovaly a vyústily až do genocidy v první polovině dvacátého století v nacistické říši. Ve středověku byli židé obviňováni z otravování zdrojů pitné vody. „Chuť někoho perzekvovat se ráda zaměřuje na náboženské menšiny, zejména v době

---

<sup>91</sup>Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 19-23.

<sup>92</sup>GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 23.

<sup>93</sup>Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 24-28.

<sup>94</sup>GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 26.

<sup>95</sup>Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s.57.

krize“.<sup>96</sup> Pronásledovatelé potřebují racionálnější vysvětlení než víru v démonické síly a právě téma jedu a travičství poskytuje logické objasnění, co sužuje společnost. Představa travičství vytváří věrohodný zločin, který má celospolečenský dopad a pomocí jedu lze svést vinu za skutečné katastrofy na skupiny osob, které nespáchaly žádný zločin. Podobným způsobem se konaly i tzv. „hony“ na čarodějnice, které se na mučidlech přiznaly, že se zúčastnily nočních sabatů. Úlohu jedu zde nahradilo uhranutí a čarodějnice díky svým schopnostem představovaly hrozbu pro společnost.<sup>97</sup>

Dalším příkladem obětního beránka byla rakouská arcivévodkyně Marie Antoinetta, která se sňatkem s Ludvíkem XVI. stala francouzskou královnou. V době jejich vlády se uskutečnila tzv. Velká francouzská revoluce a oba byli odsouzeni k popravě. Podle Reného Girarda Marie Antoinetta splňuje veškerá kritéria pro výběr oběti. Byla královnou a rovněž cizinkou. Francouzský lid jí vyčítal její rakouský původ. Soud, který ji poté odsoudil k trestu smrti, byl do určité míry ovlivněn davem. Mimo jiné byla obviněna z incestu s vlastním synem. Podle Reného Girarda revoluční doby nesou všechny znaky spojené s velkou krizí, které zároveň umožňují vznik kolektivních perzekucí.<sup>98</sup>

## 2.7 Teorie obětního beránka

Teorie obětního beránka je zařazena mezi nejvýznamnější objevy Reného Girarda. Domníval se, že základy náboženství a kultury jsou postavené na mimetickém mechanismu spočívajícím v kumulaci násilí a destruktivity vůči nevinným osobám – obětním beránkům. Podle Reného Girarda mechanismus obětního beránka vznikl náhodou, když si pradávna komunita lidí prvotní společnosti uvědomila, že směřováním kolektivního násilí ze společnosti na jedince a jeho následnou vraždou, přináší eliminaci napětí a násilí v celé skupině. Ke vzniku rituálního vraždění přispěly zkušenosti plynoucí ze sdíleného násilí a jeho stmelovacího účinku uvnitř kolektivu. Důsledkem tohoto sociálního jevu vznikají prvotní rysy kultury – jazyk a rituály, které připravují společnost na pokročilejší stádium vývoje a lidské instituce tento mechanismus opakovaně napodobují.<sup>99</sup>

„Ke spuštění obětního mechanismu je v první řadě zapotřebí, aby mimetické konflikty zasáhly celé společenství. Soupeření o objekty dosáhne takové míry, že se na žádané objekty

---

<sup>96</sup>GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 13.

<sup>97</sup> Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 17. 23-25.

<sup>98</sup> Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 27-28.

<sup>99</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 9, 60.

zapomene, nebo se spotřebují, nebo zničí. Když se členové společenství přímo konfrontují, mimetická nenávist vůči jednomu z nich je nakonec může smířit“.<sup>100</sup> René Girard tvrdí, že celý tento mechanismus se stane vzorem pro mytologii, která reflektuje mechanismus obětního beránka a jeho posvátnou moc rituální vraždy, pro obřad, kterým si společnost připomíná utrpení obětního beránka a pro zákazy, kterými se snaží izolovat společnost od činů obětního beránka, jež způsobily mimetickou krizi.<sup>101</sup>

### 2.7.1 Nevinnost obětního beránka

Aby tento mechanismus mohl řádně probíhat, je potřeba udržovat dav v nevědomosti o nevině obětního beránka. Dav žije v představě, že obětní beránek se skutečně dopustil protispolečenského jednání a právem si zaslouží potrestání. Pro ovládnutí davu je potřeba, aby v této představě setrval, v opačném případě hrozí, že si uvědomí nevinu oběti. Jakmile si člověk naplno uvědomí, že obětní beránek je falešně obviněn, dojde k eliminaci využití násilí vůči němu. Dav před sebou nemá vidět nevinou osobu, ale zločince, který se dopustil zla a je nutné ho potrestat.<sup>102</sup> „V této nevědomosti je udržují rozmanité aspekty náboženství – mýtus, tabu a rituál“.<sup>103</sup>

Ve chvíli, kdy se ve společnosti rozšíří vzájemná nenávist a úroveň mimetické rivality začíná dosahovat kritických mezí, vzniká v dané skupině averze vůči náhodně vybranému članku ve společnosti. Ve středověku a nacistickém Německu to byli židé, ve Francii kapitán Dreyfus, v současné Evropě imigranti a i muslimové.<sup>104</sup>

Obětní beránek je nositelem dvou protichůdných stavů. Nejdříve je na něj snesena všechna nenávist ve společnosti, která se v okamžiku jeho smrti promění na úctu. Obětní beránek se stává posvátným, protože jeho smrt přinese do společnosti opětovný mír. „Violence is the heart and secret soul of the sacred“.<sup>105</sup> Podle Reného Girarda tento objev vedl prvotní společnost k jejímu opakování, protože ji považovali jako nejefektivnější způsob, kterým lze

---

<sup>100</sup> KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 59.

<sup>101</sup> Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 66.

<sup>102</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 65-66.

<sup>103</sup> KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 76.

<sup>104</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 65-66.

<sup>105</sup> GIRARD, René. *Violence and the Sacred*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1979. s. 32.



v dobách krize opětovně dosáhnout míru a soudržnosti ve společnosti.<sup>106</sup> „The people of the world do not invent their gods. They deify their victims“.<sup>107</sup>

## 2.8 Mytologie

René Girard vnímal mýty a rituály jako „kosterní pozůstatky“, díky kterým je možné vysledovat kulturní vývoj člověka. Literatura, mýty a rituály mu posloužily jako „doličný předmět“ pro tvrzení, že za mytologickými a literárními příběhy se skrývá pravda u původu lidské společnosti – počátek lidské společnosti je spojen se zakladatelským masakrováním. Tuto vraždu je potřeba skrývat, protože společnost si tuto myšlenku nechce připustit. Mytologické příběhy jsou si velmi podobné, protože vypráví příběhy o prvotní zakladatelské vraždě.<sup>108</sup>

Mýty maskují opravdové násilí. Vlivem mytologie se všichni uvnitř společnosti spolčí proti těm, kteří jsou obviněni za vzniklou krizi. Mýty obecně popisují metodu, jakou se společnosti vypořádává se skandálem.<sup>109</sup> „Mythology is a justification of sacrifice for the sake of retribution and the victim mechanism“.<sup>110</sup>

### 2.8.1 Mýtus

René Girard přistupoval k mytologii jako k záhadě, kterou se pokusil vysvětlit. Uvědomil si, že mýty obviňují nevinné oběti a jsou šířeny z perspektivy těch, kteří stojí na straně lynčujícího davu. To je i důvodem, proč v mýtech dochází k cenzuře násilí.<sup>111</sup> „Mýty vyprávějí o skutečných událostech zkresleným způsobem“.<sup>112</sup> Téměř všechny mýty začínají popisem extrémní poruchy, která společnost uvrhne do chaosu. Nejčastěji to jsou epidemie, společenské potíže nebo konflikt mezi mimetickými charaktery, jako jsou například dvojčata nebo zneprátení bratři. Konflikt se může odehrávat i mezi mýtickými a legendárními bytostmi. Mýtus vzniká až po smrti obětního beránka, to proto, aby mohl čin omluvit. Mýtus nejprve

---

<sup>106</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 116-117.

<sup>107</sup> GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 70.

<sup>108</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 12.

<sup>109</sup> Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. XIII-XIV.

<sup>110</sup> GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. XIV.

<sup>111</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 148-149.

<sup>112</sup> GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 53.

způsobí, že obětní beránek bude vnímán jako zločinec, kterého očistí teprve až jeho smrt, a později je považován za hrdinu, protože jeho smrt přinesla společnosti blahobyť.<sup>113</sup>

Ve všech mýtech se objevuje krize, která je vyřešena kolektivním násilím vůči oběti, která je vykreslena jako ničitel společenského systému. Cenzura násilí zabraňuje odhalení této skutečnosti.<sup>114</sup> Mýtus o Oidipovi obsahuje všechny zmíněné perzekuční stereotypy. Vyprávění mýtu začíná popisem morové epidemie v Thébách – bylo splněno první kritérium perzekučního mechanismu. V následující části je Oidipus obviněn, protože zabil vlastního otce a poté se oženil se svou matkou, i tady je splněna podmínka druhého perzekučního stereotypu. Podle proroctví mor ukončí až vyhnání Oidipa. Poslední měřítko perzekučního stereotypu se skládá z viditelných vlastností, které člověka odlišují. Oidipus kulhá. Když dorazil do Théb, nikdo ho neznal a byl legitimní dědic krále, který ho jako malé dítě odložil. Skrze tato kritéria rozzuřený dav vnímá svojí oběť.<sup>115</sup>

## 2.8.2 Rituál

René Girard chápal rituály jako kulturní vykopávky, které mu poskytují důkaz, že rituální násilí existovalo dávno před mýtem. Existuje souvislost mezi vraždou, která je popsána v mýtech, a již vzniklými institucemi – tím je kolektivní vražda, která vytvořila počátek lidské kultury. Kulturní instituce jsou vybudovány na předpokladu, že rituál napodobuje prvotní vraždu. Rituál uváženě rekonstruuje jednotlivé etapy obětního mechanismu.<sup>116</sup> René Girard se domníval, že prvotním záměrem domestikace zvířat nebyly ekonomické výhody, které zvířata přinášejí, ale náhrada lidských obětí. Teprve tehdy, kdy se lidem podařilo ochočit si divoká zvířata, zjistili, že jim mohou přinést hospodářský vzestup. Podobnou myšlenkou vzniklo i zemědělství. Lidé pohřbívali zrna obilí stejně jako své mrtvé v domnění, že je přivedou nazpět.

Rituál je uveden do pohybu společně se vzrůstající mimetickou rivalitou a je dokončen vraždou oběti. Na konci rituálu si lidé vzpomenu, že společnost zachránila až oběť.<sup>117</sup> „Neexistuje nějaká primitivní mentalita, ale existuje rituální myšlení se skutečnými praktickými

---

<sup>113</sup> Srov. SEGAL, Robert Alan. *Stručný úvod do teorie mýtu*. Praha: ExOriente, 2017. s. 77.

<sup>114</sup> Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 62-70.

<sup>115</sup> Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 32-33.

<sup>116</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 164-165.

<sup>117</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 127-131.

důsledky. Náboženství bylo kolébkou lidské kultury“.<sup>118</sup> Protože se ukázalo, že vražda oběti dokáže vyřešit mimetickou krizi, je tento nevědomý mechanismus vždy opakován a stává se z něho forma učení. Všechna starověká náboženství měla rituály, které opakovaly prvotní vraždu. „The rituals visible reproduce the unanimous, reconciling violence of the single victim mechanism“.<sup>119</sup>

René Girard vycházel z úvahy, že existují tři typy společností, které se odlišují způsobem, do jaké míry jsou v nich zastoupeny rituály. V první společnosti rituály již netvoří, nebo téměř nehrají žádnou roli. Do této kategorie spadá naše společnost. V druhé společnosti rituály stále jsou, nebo byly. Rituály doprovázely a posilovaly společenské instituce. Představovaly doplněk, který instituce nutně nepotřebovaly a tato vlastnost charakterizovala starověké a středověké společnosti. Ve třetí společnosti ještě neexistují instituce a místo nich mají rituály. Tento jev je typický pro archaické a primitivní společnosti.<sup>120</sup>

### 2.8.3 Zakládající vražda

Příběh o Kainovi, který zavraždil svého Bratra Ábela, vypráví o vzniku první kultury. René Girard vyvozoval počátek kultury od této vraždy spolu s varováním, které odrazuje potenciální vrahy Kaina.<sup>121</sup> „Kultura ve svých různých podobách vznikla z této protorituální vraždy“.<sup>122</sup> Stejný osud potkal i Romula a Rema. Mýtus o vzniku Říma ospravedlňuje Romulovu vraždu, zatímco v případě Kaina ho Bůh odsoudil a označil znamením, aby se předešlo budoucímu šíření mimetického násilí.<sup>123</sup> „Sacrifice is the most crucial and fundamental of rites; it is also the most commonplace, and that is why it sometimes changes form or disappears in the course of the evolution of any given ceremony“.<sup>124</sup>

Kainovo znamení má být znamením první civilizace. Kultura zde představuje přímou návstevbu vraždy. Protože tato společnost má bezprostřední zkušenost s prvotní zakládající vraždou, je vystavena riziku dalších potenciálních vražd od těch, kteří by ji chtěli napodobit. Je zde mnoho možných vrahů, a proto je potřeba, aby zde bylo něco, co je od vraždy odradí.

---

<sup>118</sup> GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 131.

<sup>119</sup> GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 63.

<sup>120</sup> Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 89.

<sup>121</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 64.

<sup>122</sup> GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 65.

<sup>123</sup> Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s.57.

<sup>124</sup> GIRARD, René. *Violence and the Sacred*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1979. s. 315.

První vražda učí vrahy moudrosti a prozíravosti a zároveň mírní jejich násilí. První zákon této kultury je namířen vůči vrahům. Kdykoliv se objeví nová vražda, je ze společnosti vyčleněno sedm lidí jako připomínka na vraždu Ábela. Počet lidí, kteří byli vyloučeni ze společnosti, odpovídá trestu, který by nesl ten, kdo by se pokusil zabít Kaina.<sup>125</sup> „The collective murder becomes a founding murder by way of its ritual repetitions“.<sup>126</sup>

## 2.9 Náboženství a křesťanství

Mechanismus obětního beránka umožnil vznik náboženství. Náboženství později zapříčinilo vznik jazyku, rituálu a symboličnosti.<sup>127</sup> Důležitou funkcí náboženských fenoménů, jakými jsou zákazy a rituály, je zamezení vzniku společenským krizím, které vyplývají z mimetického konfliktu.<sup>128</sup>

„Křesťanství spočívá v kulturním a morálním uchopení skutečnosti, že povaha naší kultury a společnosti je spojená s obětí“.<sup>129</sup> René Girard považuje křesťanství za nejplodnější humanitní vědu. Domníval se, že je spíše teorií o člověku a antropologií než o Bohu. Prostřednictvím evangelií je možné odhalit původ násilí v kultuře. Právě díky křesťanství je člověk schopný osvobodit se nutnosti vytváření obětního beránka.<sup>130</sup>

### 2.9.1 Bible

Podle Reného Girarda je Bible jedinečná tím, že odhaluje mechanismus obětního beránka, který je ukrytý v polyteismu a v mytologii. Bible zaujala stanovisko, že Bůh je vždy na straně oběti.<sup>131</sup> Mytologické a biblické příběhy vyprávějí o totožném mimetickém cyklu, přestože jsou vůči sobě navzájem v opozici. Rozhodující faktor tvoří použití kolektivního násilí. Mytologie vždy vnímá oběť jako špatnou, bible naopak. V mytologii je vyloučení, nebo zabití jedince vždy ospravedlnitelné. Pro Bibli nikoliv, použití kolektivního násilí je neodůvodnitelné.<sup>132</sup> „A thoroughgoing refusal of mythic expulsions: this is what the biblical

---

<sup>125</sup> Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 83-84.

<sup>126</sup> GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 84.

<sup>127</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 118-119.

<sup>128</sup> Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 62.

<sup>129</sup> GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 14.

<sup>130</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 14-15.

<sup>131</sup> Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. XVII.

<sup>132</sup> Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 103-109.

account teaches us“.<sup>133</sup> Bible odhaluje perzekuční mechanismus spojením Starého a Nového zákona prostřednictvím evangelií. Zásadní rys obětního mechanismu představuje oběť, která zaplatí za všechny.<sup>134</sup>

René Girard se pokusil interpretovat Desatero přikázání. Tvrdí, že šesté až deváté přikázání zakazují ty nejvážnější násilné činy. Poslední přikázání se ale liší v rozsahu a svým zaměřením. Předpokládal, že poslední přikázání je zaměřeno proti touze, která musí být společnou touhou všech lidských bytostí. Její povolení by způsobilo noční můru Thomase Hobbesa – válku všech proti všem. Domníval se, že v lidské povaze je tendence nepřát nic dobrého svým sousedům a z toho důvodu existují kulturní zákazy. Desáté přikázání zakazuje mimetickou touhu, díky které toužíme po věcech, kterými disponuje náš soused, nebo toužíme po stejném předmětu.<sup>135</sup>

## 2.9.2 Evangelia

Hlavním cílem evangelií je snaha naučit nás rozpoznávat naše vlastní perzekuční představy a odolávat všemu, co nás vtahuje do mimetického mechanismu. Evangelia obsahují nejrůznější příběhy, které odhalují mechanismus násilí. Vyprávějí příběhy o mučednících, kteří jsou křesťany vnímány jako nevinně perzekvované oběti a zdůrazňují jejich nevinost.<sup>136</sup> Styčným bodem evangelií je utrpení Ježíše Krista. Evangelia mají stejnou strukturu jako mýty, protože pouze tímto způsobem lze postupně zkompromitovat iluze mytologie. Typickým znakem evangelií je odmítnutí perzekucí.<sup>137</sup> Evangelia dokazují falešnost obvinění a demaskují Satana jako podvodníka.<sup>138</sup>

Myth a mute pocházejí ze stejného kořene slova. Myth je označení pro mýtus a slovo mute znamená mlčet či němota.<sup>139</sup> „Mýtus pomáhá zachovávat mlčení o násilí páchaném na obětním beránkovi“.<sup>140</sup> Mechanismus obětního beránka byl akceptován do doby, než se objevil judaismus a křesťanství. Byl společností přijímán především z důvodu nevědomosti o jeho existenci a zároveň také proto, že oběť přinesla do společnosti vytoužený klid.<sup>141</sup> Podle Reného

---

<sup>133</sup> GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 112.

<sup>134</sup> Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 117, 129.

<sup>135</sup> Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 7-8.

<sup>136</sup> Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 224.

<sup>137</sup> Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 116-117.

<sup>138</sup> Srov. GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*. New York: Orbis Books, 2012. s. 138.

<sup>139</sup> Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s.71.

<sup>140</sup> KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s.71.

<sup>141</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 66-67.

Girarda smysl evangelii tkví v kritice násilnické náboženskosti.<sup>142</sup> Michael Kirwan postuluje tři přístupy k biblickému textu. První přístup je založen na neutrálním vyprávění biblického textu. Druhé pojetí je založené na metanaraci. Zbývající postoj přihlíží k Girardově pohledu na biblický příběh.<sup>143</sup>

---

<sup>142</sup> Srov. GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. s. 232.

<sup>143</sup> Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s.78.

### 3 Komparace vnímání násilí a destruktivity

Na první dojem se téma násilí a destruktivity v díle Sigmunda Freuda a Reného Girarda objevuje jako vedlejší projev zkoumaných fenoménů. Motiv násilí a destruktivity je prostoupen celou jejich vědeckou prací, a proto je příhodné vnímat násilí a destruktivitu na stejné úrovni jako ostatní klíčové momenty jejich práce. V předchozích dvou kapitolách byly představeny nejdůležitější teorie spojené s násilím a destruktivitou s cílem poukázat na samotný vznik a vliv násilí a destruktivity na člověka jako společenskou bytost. Následující kapitola je složena ze čtyř částí, které jsou rozdělené podle společných témat Sigmunda Freuda a Reného Girarda. Účelem těchto dílčích částí je poukázat na rozdíly v přístupu k násilí a destruktivitě perspektivou jejich díla. Myšlenky Sigmunda Freuda a Reného Girarda jsou si velmi podobné, ale přesto odlišné. První část komparace se zaměřuje na vztah Freudova pojetí pudů a Girardovo chápání touhy. Pudové sklony a mimetická touha tvoří jedno z nejčastějších námětů, které se v jejich díle nachází, a proto je toto téma uvedené hned ze začátku.

Další část je věnovaná úloze prvotní vraždy a jejím důsledkům, které jí přičítají Sigmund Freud a René Girard. Prvotní vražda, kterou představil Sigmund Freud ve svém spise *Totem a tabu*, se pro Reného Girarda stala významnou inspirací.

Ve třetím oddílu jsou porovnány jejich úvahy o původu násilí a destruktivitě. Problematika násilí a destruktivity je v rámci této bakalářské práce zásadní. V posledním úseku jsou prezentovány jejich postoje k náboženství a úvahám o jeho původu. Právě jejich postoj k náboženství měl výrazný vliv na jejich tvorbu.

#### 3.1 Paralela mezi pudy a touhou

Motiv mimetické touhy a pudových sklonů zastávají v dílech Sigmunda Freuda a Reného Girarda klíčovou roli. Jejich zájmem bylo prozkoumat souvislost mezi lidskými touhami a destruktivitou. René Girard se v pojetí touhy odlišil od Sigmunda Freuda ve chvíli, kdy její původ odvodil z kontaktu s druhou osobou. Pro Reného Girarda byl apetit znakem lidské potřeby, zatímco touha podle něho obsahuje již převzatý vzor. Člověk napodobuje touhy z blízkého okolí, proto se u něj touha probudí v momentě, kdy mu je představen určitý předmět.

„Biodeterministický kód touhy<sup>144</sup>, který je přítomen ve freudistickém a naturalistickém směru myšlení, je u Girarda předdefinován na kód kulturní“.<sup>145</sup> Sigmund Freud na základě svého deterministického přesvědčení považoval pudy za zdroj, ze kterého pocházejí pudové touhy. Člověka vnímal jako pudovou bytost, která se od zvířete odlišila překonáním animálního stavu, nicméně jeho biologické potřeby zůstaly zachovány. Biodeterministický kód touhy Sigmund Freud odvozoval od sexuálních potřeb člověka, zatímco kulturní kód touhy v Girardovském pojetí vychází ze vzájemného kontaktu mezi lidmi.

René Girard spojoval vznik touhy s nápodobou lidských tužeb. Podle něho lidské touhy vznikají pomocí kopírování tužeb druhých osob. Jinými slovy člověk zatouží po určitém objektu poté, co mu je představen. Dle něho má touha trojúhelníkový charakter. Názorně vysvětluje na příkladu Cervantesova Dona Quijota de la Manchya, kterého ovlivnila četba starých rytířských románů od Amadise Galského, a proto se chtěl stát dokonalým rytířem. Jiným příkladem, kterým lze dokázat trojúhelníkový charakter touhy můžeme demonstrovat na situaci, kdy máme obrázek nebo popis konkrétního místa, díky kterému se v nás probudí touha dané místo navštívit osobně. Touha navštívit zmíněné místo by nemohla vzniknout, pokud bychom nejprve neviděli obrázek místa nebo nečetli jeho popis.

Další ukázkou trojúhelníkové touhy můžeme nalézt v tzv. product placement.<sup>146</sup> Jestliže vidíme, že ve filmu, kde hraje populární herec, který popíjí určitou značku nápoje, nebo je oblečen do prestižní módní značky, či využívá-li konkrétního typu vozu, je pravděpodobné, že mnoho lidí se s ním identifikuje a bude ho napodobovat. Nemusí se jednat o zmíněné příklady, postačí pouze vliv známé osobnosti, aby v nás vyvolala touhu napodobit její chování a touhy. Stejnou touhou identifikovat se s touhou druhých lidí můžeme nalézt i v oblasti kriminality.<sup>147</sup>

Ačkoliv se oba autoři liší v pohledu na původ touhy, shodují se, že pud a touha nemohou být trvale uspokojeny a vždy budou vyhledávat nové podněty. Sigmunda Freuda k této myšlence dovedl strukturální model osobnosti, jehož nevědomou část ID vnímal jako zdroj

---

<sup>144</sup> Biodeterminismus je myšlenkový směr, který předpokládá, že lidské chování je ovlivněno biologickými predispozicemi.

<sup>145</sup> BURDA, František. *Kultura – doličný předmět obětního mechanismu*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2013. s. 295.

<sup>146</sup> Product placement je typ skryté reklamy, která je postavena na viditelném umístění konkrétního výrobku, loga nebo značky, tak aby jí divák zaregistroval. Nejčastěji je zakomponována do uměleckých děl jako jsou filmy, videohry, nebo zábavné pořady.

<sup>147</sup> Loren Coleman ve své knize *The Copycat Effect* varoval před vlivem médií. Upozorňuje na skutečnost, že medializace trestných činů může způsobit, že další potenciální zločinci budou těmito činy inspirováni. Tento fenomén pojmenoval jako copycat effect a z něho vyplývá i copycat crime, který je označován za kriminální zločin inspirovaný trestným činem uskutečněným v minulosti. V českém prostředí se této tématice věnuje Andrej Drbohlav, který ve své knize *Psychologie masových vražd* popsal několik případů vražd, které byly inspirovány skutečnými událostmi. Existuje mnoho vražd, které se pokusili napodobit činy Zodiaca či Jacka Rozparovače. Nápodoba se nemusí zakládat na skutečných událostech.



všech lidských pudů a tento zdroj je podle něho nevyčerpatelný. Tvrdil, že síly, které se nacházejí v oblasti ID, mají stále stejnou sílu, která ani po několika letech neztrácí svoji energii. Reného Girarda přivedla k hypotéze o neomezeném zdroji našich tužeb skutečnost, že naplněná napodobená touha si vždy najde nový objekt, který lze napodobit. Lidské touhy, které se uskutečnily, nikdy neskončí u žádaného předmětu, protože se brzy poté zaměří na jiný objekt. Například, pokud zatoužíme získat nový automobil a tato touha se nám vyplní, je velmi nepravděpodobné, že do konce života nebudeme chtít nic jiného. Pro správné pochopení tohoto příkladu je nezbytné upozornit, že René Girard pracoval s hypotézou, že naše touhy jsou ve skutečnosti pouhou nápodobou. V tomto konkrétním případě by inspirace pořídit si nový automobil mohla pocházet od našeho souseda, nebo z jiného zdroje, které nazval prostředníkem.

Teorie Sigmunda Freuda a Reného Girarda si vzájemně neprotiřečí, ale naopak se doplňují. Konkrétním příkladem, kde můžeme ukázat jejich protnutí, je situace během vývoje superega. Sigmund Freud zmínil, že úloha rodičů sehraje v životě dítěte významnou roli, už jenom proto, že dítě v raném věku ještě nemá vyvinuté superego a autorita rodiče představuje jen jeho dočasnou náhradu do chvíle, než bude superego schopné zaujmout svoji funkci. Dítě prostřednictvím autority svých rodičů poznává dvě výchovné situace, ve kterých se setkává s láskou a je-li neposlušné, přicházejí tresty. Rodiče pro své dítě představují prostředníka, od kterého přejímají vzory chování. V této situaci můžeme nalézt podobnost s Girardovým pojetím mimetické touhy. Ve své knize *Obětní beránek* zmínil, že dítě neví, co si má přát a musí se to teprve naučit. Rodič je v Girardovském chápání vzorem či modelem, který se dítě bude snažit napodobovat. Na stejném principu je postavena i enkulturace. Dítě postupem času vrůstá do společnosti a osvojuje si její kulturní hodnoty skrze prvotní napodobování rodičů a pozdější identifikací s ostatními členy společnosti. „Nerad bych, a to riziko tu je, když uvažujeme o mimetismu touhy, upadl do extrému a jakoukoliv nápodobu ztotožňoval s touhou“.<sup>148</sup> René Girard vyčetl Freudovi, že i on se tohoto omylu dopustil, když popsal, že malé děti napodobují rodiče, a proto nutně musí toužit i po tom stejném jako rodiče. Také ho pokáral, že ve svém díle *Mimo princip slasti* používal často termín nápodoba a přitom v jeho díle nemá žádný význam.<sup>149</sup>

Ve Freudově představě byla nápodoba sexuálně zbarvená. Sigmund Freud kvůli svému biodeterministickému přesvědčení uviděl v dětské nápodobě sexuální motiv, a tím svoji

---

<sup>148</sup> GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 51.

<sup>149</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 51.

pozornost odvedl od samotné podstaty nápodoby a nikdy znovu nepátral po jejím skutečném významu.

René Girard v knize *Násilí a posvátno* tvrdil, že v dílech Sigmunda Freuda hraje mimetická touha poměrně důležitou roli, a sám Freud by ji odhalil, kdyby jí věnoval více pozornosti. Přestože se Sigmundu Freudovi nepodařilo odhalit mimetickou povahu touhy, měl o ní částečné povědomí, které podle Reného Girarda nedokázal ve své práci dostatečně formulovat. Mimetickou touhu lze aplikovat i na Freudovu identifikaci s otcem. René Girard popisuje, že společným činitelem těchto dvou teorií je volba vzoru, který lze napodobit. Syn, ať už v případě původní prahordy nebo v oidipovském komplexu, se pokouší napodobovat svého otce. Touží například po jeho zastávané funkci a vlastněním žen a otcovy touhy se stanou vzorem pro synovu touhu.<sup>150</sup>

Základní rozdíl v přístupu obou vědců k problematice původu touhy spočívá v jejich odlišném vnímání výchozích podmínek. Oba si uvědomili, že zdroj pudových sklonů a samotné touhy je nevyčerpatelný a pouze dočasně uspokojitelný. Sigmund Freud vycházel z biologických potřeb každého člověka, zatímco René Girard vyzdvihoval společenský kontakt.

### 3.2 Role prvotní vraždy ve vztahu ke kultuře

Prvotní vražda je v dílech obou autorů spojována se zakladatelským masakrem, který oba autoři odvozují z konkurenčního prostředí. Sigmund Freud i René Girard se shodují, že k prvotní vraždě, která je popisována v mýtech, skutečně došlo a od té doby je podřízena jejímu zkreslování v průběhu dějin. Oba vyznívali moment, ve kterém se z nenáviděné osoby stává posvátná bytost hodná uctívání. Pro Sigmunda Freuda je takovou osobou otec původní praskupiny, kterou z nenávisti a závisti zavraždí jeho vlastní synové. I když byl Freudův *Totem a tabu* kritizován pro představení své teorie o praotci, pro Reného Girarda se toto dílo stalo klíčovým zdrojem, ve kterém našel shodné prvky se svojí teorií o mimetickém mechanismu. Nejvýznamnějším rysem, kterým se René Girard odlišil od Sigmunda Freuda v pohledu na roli vraždy ve vztahu ke kultuře, je jeho vlastní rozšíření konceptu prvotní vraždy. Sigmund Freud popisoval pouze jediný případ, a to vraždy otce, zatímco René Girard pojetí vraždy rozšířil na jakoukoliv nevinnou oběť, která se jednou za neurčitou dobu znovu opakuje.

René Girard se domníval, že Sigmund Freud se cíleně vyhnul použít téma Oidipa v díle *Totem a tabu*, protože by vyvracel jeho teorii o oidipovském komplexu. Podle Reného Girarda

---

<sup>150</sup> Srov. GIRARD, René. *Violence and the Sacred*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1979. s. 179-180.

zde Freud opětovně selhal, protože kdyby se nesnažil uchránit svoji teorii, podařilo by se mu odhalit zástupnou oběť. Podle Reného Girarda je Freudovým největším nedostatkem jeho snaha o zachování svých teorií, které mu zabraňovaly rozvinout své logické úvahy. Freud si například uvědomoval, že dalším důvodem (kromě pocitu viny), proč synové museli i po smrti otce dodržet zákaz incestu, tkví ve strachu z rivality bratrů, která by se mohla rozrůst do války všech proti všem. Freud si také uvědomil, že sexuální touhy mužský kolektiv rozdělují a v tomto místě svůj zájem přesunul z otce na nebezpečí spojené se znesvářenými bratry.<sup>151</sup>

René Girard souhlasil s Freudem, že rituály kopírují událost, ke které kdysi došlo, ale odlišují se v pohledu na samotné rituály. Oba autoři se shodují, že onou událostí, ke které v minulosti skutečně došlo, byla vražda, která podle obou autorů umožnila vznik lidské civilizace. Sigmund Freud z vraždy otce odvozuje vznik prvních dvou tabu, tedy exogamii a incestní tabu, dále vznik rané formy náboženství, za které je považován totemismus, náboženství jako takového, ale i zrod lidské civilizace jakou známe dnes. Sigmund Freud došel k závěru, že otcovražda ve skutečnosti vytvořila kulturu, a její největší ideou se stalo náboženství, které rituálně opakuje své jednotlivé fáze. Rituály považoval za patologické jednání, s tímto tvrzením však nesouhlasil René Girard. Ten zastával názor, že už v rituálu je obsaženo násilí. Podle něho je danou rituální obětí samotná společnost, které hrozí zhroucení, a proto musí společnost vytvořit zástupnou oběť. „Stačí, když se na Freudovo myšlení přestaneme dívat jako na neomylné dogma, a zjistíme, že to, oč mu v podstatě vždycky šlo, bylo vlastně fungování zástupné oběti“.<sup>152</sup>

Největším objevem Reného Girarda patří bezesporu teorie o obětním beránkovi. V rámci své teorie napsal, že jádrem náboženství a kultury je mimetický mechanismus, který kumuluje násilí a destruktivitu ve svém okolí a obrací jí směrem k obětním beránkům. V osobě obětního beránka je sloučena posvátnost se zakázaným. Nejprve je na něj svalena vina za vzniklou krizi a teprve až svojí smrtí získá posvátnou úctu, protože jeho smrt přinesla do společnosti vytoužení mír. Tento objev odhalil nejprve ve světových literárních dílech, kde si povšiml významné role mimetické touhy. Poté si uvědomil, že mimetická touha ovlivňuje i jeho a prodělal konverzi. V jeho pojetí je konverze vlastní uvědomění jedince, že se identifikuje s jinými touhami.

---

<sup>151</sup> Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 68-69.

<sup>152</sup> KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 70.

V díle Sigmunda Freuda a Reného Girarda je důležitým milníkem jejich shodný postoj k roli prvotní vraždy. Oba považují koncept prvotní vraždy za reálnou událost, která zapříčinila vznik náboženství a počátek kultury. Významný rozdíl v jejich tvorbě je položen v Girardově kritice Freuda. Freudův koncept první vraždy rozšiřuje na kteroukoliv osobu, ale zároveň také kritizuje Freudovu snahu o zachování své teorie, a to i za cenu ztráty svého logického uvažování. Podle Reného Girarda by i Sigmund Freud mohl objevit zástupnou oběť, kdyby byl více důsledný.

### 3.3 Původ násilí a destruktivity

Sigmund Freud i René Girard se shodují, že původ násilí a destruktivity pochází z nitra člověka v souvislosti s jejich pojetím pudů a mimetické touhy. Podle Sigmunda Freuda má původ násilí a destruktivity v lidské osobě několik zdrojů. Jsou jimi například nedostatečně vyvinuté superego<sup>153</sup>, konflikt pudů Erosa a Thanata, nedostatek sociálních kontaktů a absence lásky<sup>154</sup>. Za nejvýznamnější zdroj násilí a destruktivity považoval Oidipovský komplex. Podle Reného Girarda je původ násilí a destruktivity obsažen již v mimetické touze, která v sobě nese riziko vyústění do mimetické rivality a zároveň i spuštěním obětního mechanismu. Dále se shodují, že agresivita je v člověku trvale zakořeněná a její negativní působení lze pouze směřovat, aby nevedla ke konfliktu. René Girard navíc prostřednictvím obětního mechanismu, ukázal, že vzniklé násilí lze směřovat dvojím způsobem. K vyřešení krize je zapotřebí nalézt „viníka“ za vzniklou situaci a toho lze najít buď uvnitř společnosti, nebo mimo její hranice.

K ohrožení společnosti dochází v momentě, kdy se v jejím středu nekontrolovatelně rozšiřuje mimetické násilí. Pokud by společnost nebyla schopna včasné zastavit šířící nákazu, je vystavena hrozbě vlastního zhroucení. V rámci vlastní sebezáchovy aktivuje mechanismus obětního beránka. Ten spočívá v kumulování násilí ve společnosti a v dalším kroku násilí obrátí proti lidem, kteří jsou vybírání podle stanoveného klíče.

V dílech Reného Girarda a Sigmunda Freuda se nevyskytuje žádná zmínka o možnosti zastavení již vypuklého násilí. Sigmund Freud dokonce zastával názor, že potlačení lidské agresivity je škodlivé, protože může člověku způsobit nejrůznější nemoci. Násilí v jejich dílech plyne ze souvislosti se zakladatelským masakrem<sup>155</sup>, který rovněž spojují se vznikem rituálů,

---

<sup>153</sup> Sigmund Freud spojoval antisociální a destruktivní chování člověka s nedostatečně vyvinutým superegem.

<sup>154</sup> Sigmund Freud považoval nedostatek sociálních kontaktů a absenci lásky za potenciální zdroj agresivity.

Případ, který by podporoval tuto jeho teorii můžeme objevit v osobnosti Olgy Hepnarové. Je známá jako česká masová vražedkyně, která pomocí dodávky usmrtila 8 lidí a jejím motivem byla „pomsta společnosti“.

<sup>155</sup> Zakladatelský masakr je odkazem na první rituální vraždění.

kultury a náboženství. Oba zpozorovali postupnou přeměnu negativně vnímaného obětního beránka, kterého teprve jeho smrt promění v posvátnou osobu. Pro Sigmunda Freuda byl obětním beránkem otec první lidské společnosti, kterého vlastní synové nenáviděli, protože jim upíral právo na ženy. René Girard rozšířil tuto Freudovu tezi a v jeho pohledu se obětním beránkem mohla stát kterákoliv osoba, či skupina. Pro samotného Reného Girarda je nejdůležitějším obětním beránkem postava Ježíše Krista, protože jeho přínos radikálně změnil vnímání všech obětních beránků. Do jeho příchodu se na obětní beránky nahlíželo prostřednictvím mýticko-rituální tradice, která očerňovala a perzekvovala vytvořené obětní beránky. Podle Reného Girarda až teprve pomocí evangelií došlo k obratu a následnému odhalení obětního mechanismu společně s důrazným doložením nevinu obětních beránků.

Další společný bod v jejich dílech pramení z vnímání účinků samotné vraždy a z násilí, které jí předcházelo. Oba autoři postřehli, že podíl na kolektivní vraždě přináší společnosti pozitivní výsledek v podobě stmelujícího účinku. Sigmund Freud tento fenomén vysvětlil opětovně pomocí pudové teorie, protože usmrcením člověka se uspokojuje pudový sklon. Lidskou destruktivitu a agresivitu připisoval pudu smrti, jehož cílem je ničit a převádět organismy z živého do neživého stavu. Lidé mají dvě možnosti, jak můžou docílit uspokojení pudu smrti, a pro člověka je přirozeně výhodnější použít násilí a své destruktivní sklony vůči jiným bytostem, než proti vlastní osobě. René Girard uviděl příčinu stmelujícího účinku v příznivé situaci všech proti jednomu.

Ke spuštění mimetického mechanismu je zapotřebí, aby nepřející mimetická rivalita zasáhla společnost v co největší míře a způsobila tak její paralyzaci. Pokud se společnost ocitne v této situaci, je to varovným signálem pro začátek cíleného vyhledávání a zabíjení obětních beránků. Není lepší způsob, jak uklidnit po krvi lačnicí davy, než jim předhodit nejslabší články společnosti. Veškerá lidská destruktivita a agresivita je konfrontována s obětními beránky a jejich smrt přinese společnosti uvolnění napětí. Společnost si je vědoma, že vraždění obětních beránků je tím nejefektivnějším způsobem, jak se vyrovnat s rostoucí hrozbou nekontrolovatelného šíření mimetické rivality, a proto bude tento mechanismus stále opakován. Názorným příkladem může být situace během hladomoru. Hladomor je spouštěčem, kvůli kterému je ve společnosti nedostatek obživy a lidskou komunitu spojuje, ale i rozděluje jejich společná touha po potravě, která patří mezi základní biologické potřeby, a současně je i klíčem k přežití. V momentě, kdy spolu různé touhy kolidují a předmět touhy je pro většinu nedosažitelný, vytváří se situace, která proměňuje zapojené jednotlivce v rivaly. S narůstajícím zájmem o předmět stoupá i jeho pomyslná hodnota, která přitahuje stále více osob. Hladomor

je extrémním případem, ale k podobné události s mírnějším průběhem dochází příležitostně například i během nákupních horeček.<sup>156</sup> Podle Reného Girarda lze snadno spatřit projevy mimetické touhy v aukčních místnostech.

Následující komparační část prokázala, že myšlenky Sigmunda Freuda a Reného Girarda jsou podobné. Původ násilí a destruktivity objevili uvnitř člověka. Ačkoliv dospěli ke stejnému závěru, nemohou se shodnout, kde přesně v člověku spočívá onen zdroj destruktivity. Sigmund Freud uvedl několik pravděpodobných situací, ze které by mohla pocházet lidská agresivita, zatímco René Girard byl přesvědčen o jediném zdroji násilí, který spojoval s mimetickou touhou a z ní vyplývajícího vzniku konkurenčního prostředí a jeho šířením.

### 3.4 Původ náboženství a jejich postoje k němu

Sigmund Freud byl už během svého života velmi kontroverzní osobou. Do paměti lidí se zapsal jako zakladatel psychoanalýzy a ve stejné míře také jako člověk, který k náboženství zaujal negativní postoj a to i přesto, že se narodil do židovské rodiny a většinu svého života prožil v prostředí katolické Vídně. René Girard stejně jako Sigmund Freud zaujal k náboženství kritický postoj. Podle něho má náboženství sklon k perzekucím, protože svojí strukturou odpovídá mýtu. Křesťanství se podle Reného Girarda odlišuje od náboženství tím, že ukázalo demytizující stanovisko prostřednictvím anti-mýtu, který je svojí strukturou pravým opakem mýtu. V mýtech je nevinná oběť obviňována a pronásledovaná za nejrůznější provinění, která nespáchala, zatímco křesťanství stojí na straně nevinné oběti a vyzdvihuje její nevinu. Křesťanství skrze své evangelia napomáhá odhalit mimetický mechanismus. Z tohoto důvodu se stal křesťanem znovu ve svých třiceti šesti letech poté, co dokončil svoji první knihu. Sigmund Freud i René Girard vyvozují příčiny vzniku náboženství ze stejné události, a dokonce i potřebu pro zachování náboženství.

Sigmund Freud odvozuje původ náboženství z nevydařeného oidipovského komplexu, který skončil vraždou otce a ze synovského pocitu viny vzešly první náboženské představy. René Girard koncept prvotní vraždy rozšířil na kteroukoliv osobu, nikoliv pouze otce. Ve své knize *Násilí a posvátno* zmínil domněnku, že mytologičtí bohové byli ve skutečnosti zavražděné lidské oběti, které po své smrti nabyli posvátný charakter. Přestože se Sigmund

---

<sup>156</sup> Další případ, kde mimetická touha prokázala svoji existenci, můžeme zpozorovat v knihách od Jiřího Kulhánka. Jiří Kulhánek zakázal dotisk svých raných děl a jeho tvorba je mezi kultovními fanoušky natolik ceněna, že při trocha štěstí lze kniha z druhé ruky sehnat za několik tisíc korun. Například cena za knihu *Vládcí strachu* se na bazarech vyšplhala až k deseti tisícům korun.

Freud stavěl k náboženství negativně lze v jeho díle rozpoznat jeho ambivalentní vztah k náboženství. Na jedné straně považuje náboženství za iluzi, která vyplynula jako reakce na potřebu ochrany člověka před přírodními silami. Boha přirovnává k otci, který chrání člověka před svojí bezmocností a samotné náboženství přirovnává také k nutkavé neuróze, protože lidé dodržují náboženské příkazy pouze ze strachu. V případě, že postřehnou, že v jejich blízkém okolí jiní lidé již necítí nebo ztrácejí strach, stejný účinek se brzy dostaví i u nich. I na tomto místě si můžeme všimnout reaktivity mimetické touhy. Na druhé straně připustil, že i kdyby bylo možné vědecky dokázat neexistenci Boha, bylo by to kruté zejména pro lidi, kteří v náboženství našli svoji jedinou útěchu. K účinkům náboženství zařadil i skutečnost, že náboženství pomohlo se zkcrocením asociálních pudů, které z některých lidí činí velmi nespokojené a nešťastné.

René Girard se pokusil vysvětlit potřebu náboženství prostřednictvím interpretace Desatera s použitím své mimetické teorie. Podle něho Desatero přikázání chrání člověka a tím i celou společnost před nekontrolovatelným šířením mimetického násilí. Kvůli této domněnce vytvořil novou „Girardovskou“ perspektivu, jak lze nahlížet na náboženství. Ústředním motivem této perspektivy je postava obětního beránka, která je prostřednictvím evangelií vyličena jako nevinná oběť a která je v mýtech běžně popisována jako nositel zkázy pro danou společnost. Tuto transformaci umožnily teprve až evangelia, která odhalila perzekuční mechanismus s jejími jednotlivými fázemi. Pro svůj ochránářský vztah k náboženství mu jeho kritici vytýkali, že jeho vědecká práce není objektivní. Například, že srovnával univerzalitu obětního mechanismus s Boží prozřetelností.<sup>157</sup> René Girard se pokusil obhájit bibli před vědci, jakými byli například Sigmund Freud nebo Friedrich Nietzsche. Pro Sigmunda Freuda byla víra v Boha pouze lidskou projekcí a o toto tvrzení René Girard opírá potřebu biblického zjevení.<sup>158</sup> René Girard ve své knize *O původu kultury* prozradil, že ačkoliv se Freud stavěl k náboženství negativně, dokázal mu nejlépe porozumět. V textech dokázal odhalit jevy, kterého ho přiblížili ke svému objevu prvotní vraždy.<sup>159</sup> Dále se zmínil, že Freud si nevšiml, že od díla *Totem a tabu* až k *Člověku Mojžíšovi a monoteistickému náboženství* sešel ze svého běžného uvažování a místo jedné vraždy se přesunul na „vícečetnou“. René Girard potvrdil, že Freud pomocí rituálů odhalil kolektivní vraždu, ale tu nedokázal dostatečně přesně interpretovat, protože

---

<sup>157</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 10.

<sup>158</sup> Srov. KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s.79, 81.

<sup>159</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 182.

rituály nepovažoval za natolik důležité.<sup>160</sup> Souhlasil i s Freudovým tvrzením, že prvotní vražda zanechává stopy, které lze vypátrat, protože se objeví znovu a paralelně tato situace platí i pro mimetickou teorii. René Girard stopy prvotní vraždy vnímal jako stopy mimetického cyklu.<sup>161</sup>

Sigmund Freud v křesťanství našel nejotevřenější přiznání o pradávne vině. Podle něho je dědičným hříchem, které je součástí křesťanské nauky, provinění proti bohu-otci. Tím proviněním měla být vražda. „Křesťanské přijímání je však v podstatě opětovným odstraňováním otce, opakováním činu, za který je třeba pykat“.<sup>162</sup> Podle Reného Girarda význam křesťanství spočívá v kulturním a morálním uchopení skutečnosti, že povaha naší kultury a společnosti je spojená s obětí“.<sup>163</sup> Největším přínosem křesťanství podle Reného Girarda leží v uvědomění, že dějinný proces vraždění nevinných obětí v zájmu zachování sociální integrity byl překonán tím, že křesťanství ukázalo osobu, která zemřela kvůli kolektivní nenávisti, ale její nevina je zcela dokázaná a zdůrazněna. Podle Reného Girarda je v evangeliích odhalený perzekuční mechanismus, který se často opakuje v kultuře. „Obecně vzato jsou kultury nástrojem obžaloby jiného. Jsou institucionalizovanou a legitimizovanou sítí pronásledování a obětování toho, kdo se hodí a co se nehodí.“<sup>164</sup>

### 3.5 Závěrečné zhodnocení komparace

Je pozoruhodné, že ačkoliv oba autory rozdělují jejich odlišné sociokulturní podmínky, lze v jejich díle nalézt téměř identické uvažování o původu násilí v kultuře. Genialita Sigmunda Freuda spočívá v jeho schopnosti přemýšlet nad otázkami, který si do jeho příchodu nikdo nekladl a v jeho dovednosti logicky vydedukovat své domněnky skrze četbu soudobých autorů. Pokusil se o rekonstrukci života prvních lidí ve snaze porozumět našemu současnému prožívání a objevit příčiny vzniku duševních nemocí. Ve svém životě neměl možnost setkat se s členy primitivní společnosti, ale vodítko objevil v knihách od Jamese Frazera a Charlese Darwina. Zdá se, že jeho teorie o praotci, mu byla osudnou, protože jeho celoživotní dílo bylo jeho žáky zkritizováno a ti sami později představili své teorie. Přestože jsou myšlenky Sigmunda Freud

---

<sup>160</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 175.

<sup>161</sup> Srov. GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s. 181.

<sup>162</sup> FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991. s. 103.

<sup>163</sup> BUDIL, Ivo. *René Girard a teorie mimetické rivality*. Anthropologia Integra. VOL. 1 NO. 2/2010, s. 28.

<sup>164</sup> BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. str. 256.



mnohými považovány za překonané, má i v současné době své příznivce, mezi které bychom mohli zařadit i nedávno zesnulého Reného Girarda.

René Girard zasvětil svůj život studiu mimetické touhy. Domníval se, že mechanismus obětního beránka má svoji příčinu v oběti, a proto tvoří základní jádro lidské kultury a náboženství. K tomuto závěru ho dovedla Freudova hypotéza o zavražděném praotci, ve které našel nedostatky, a proto jeho teorii rozvinul a dokončil. Sigmund Freud po sobě zanechal výzvu, kterou přijal až René Girard. Základní rozdíl v přístupu obou autorů k původu násilí a destruktivity leží v otázkách, který si každý na svém začátku kladl a navzdory rozdílným podmínkám dospěli ke stejnému závěru. Lidská agresivita je v člověku trvale zakódovaná a kvůli ní povstala naše kultura, která si pomocí svých institucí opakovaně připomíná svoje násilné počátky. Náboženské nauky podle obou autorů, třebaže měl Freud nevyřešený vztah k náboženství, představují klíč, skrze něhož je možné vyhnout se násilí.

## 4 Transkulturní perspektiva v díle Sigmunda Freuda a Reného Girarda

Transcendence má mnoho podob a definicí. Transcendenci se obecně rozumí „něco“, co přesahuje náš vnější svět, naše smyslové a rozumové schopnosti a která zároveň odkazuje k absolutnímu bytí. Předpona trans ve slově transkulturalita odkazuje k jejímu transcendentnímu rozměru, která v tomto případě souvisí s kulturním přesahem.<sup>165</sup>

František Burda ve své knize *Za hranice kultur* rozeznává dva základní druhy transcendence, které se vztahují k transkulturalitě. Transcendenci, která v sobě nese tvořivý potenciál transkulturality označil jako vertikální. Ta se odvolává k „vyšší úrovni uskutečňování lidství“, vertikální transcendence přináší lidstvu prospěch v důsledku toho, jak formují vzájemné mezilidské vztahy.<sup>166</sup>

Horizontální transcendence je protikladem vertikální transcendence, je také označována jako falešná, protože je postavena na klamu a lidstvu přináší hrozby. Cílem této kapitoly je odhalit transcendence v díle Sigmunda Freuda a Reného Girarda.

### 4.1 Transcendence v díle Sigmunda Freuda

Podle Sigmunda Freuda je člověk bytostí, kterou pohání a ovládají pudy. Násilí a destruktivitu Freud odvozuje z pudu života a pudu smrti. Pudy vycházejí z nevědomé části psychiky, proto člověk nemá přirozenou možnost uvědomit si, že podléhá jejich vlivu. Z této skutečnosti vyplývá, že člověk nemá kontrolu nad svými pudy a biologické kořeny zakládají a podmiňují všechno lidské, které se dále promítají do kultury. Freud tvrdil, že pudy jsou součástí kultury, a dokonce se staly počátečním impulsem pro její vytváření.

Sigmund Freud všechny lidské fenomény, které se týkají kultury, náboženství a mnoho dalších oblastí, odvozuje z lidské sexuality, která je definovaná libidózní energií. Libidu přisuzoval většinu síly, které motivují lidské jednání.<sup>167</sup> Současně z toho ale vyplývá, že libido také zodpovídá za lidský destruktivní potenciál, a to zejména proto, že libido zakládá lidské

---

<sup>165</sup> Srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. str. 30.-31.

<sup>166</sup> Srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. str. 36.-39.

<sup>167</sup> Srov. BURDA, František. *Člověk a jeho cesta ke svobodě na pozadí humanistických koncepcí dvacátého století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. str. 79.

touhy. Všechny touhy jsou sublimací původně sexuální touhy a tyto touhy otevírají cestu ke konfliktům. V jeho díle libido představuje ústřední místo a souvisí s ním takové fenomény, jako například vznik narcismu, davové chování, oidipovský komplex a vznik náboženství.

U Sigmunda Freuda by bylo naivní hledat odkaz k transcendentnímu východisku, protože vše je vyvozeno z biologické a materialistické perspektivy, přesto zde ale jisté stopy transcendence můžeme objevovat. Jeho psychoanalytická metoda umožňuje člověku nahlédnout za hranice vlastního vědomí. Sigmund Freud vnímal psychoanalýzu jako účinný nástroj, který člověku dokáže vysvětlit příčiny jeho onemocnění tím, že z nevědomí vyvede na povrch potlačené touhy. Psychoanalýza je dále nástrojem, který může člověku ulevit a snížit intenzitu jeho úzkostných stavů, čímž je současně schopna zmírňovat projevy a nutkání k násilí a destruktivitě.

V tomto místě může být prostor pro vertikální transcendenci, uvědomění si vlastní agresivity a sklonu k násilí může v konečném důsledku sblížovat lidi. Sigmund Freud byl na stopě vertikální transcendence ve chvíli, kdy začínal mít povědomí o mimetické touze a prvotní oběti, která podle Reného Girarda zakládá kulturu. Freudovo povědomí o mimetické touze nikdy nevykrytalizovalo do teorie a samotný Freud se této intuice zřekl ve prospěch Oidipovského komplexu. Právě v tomto bodě René Girard navázal na Freudovu teorii, kterou dále rozvedl a dokončil mechanismem obětního beránka. Podstatný rozdíl v jejich pojetí vraždy spočívá v postoji, který k ní oba autoři zaujali. Sigmund Freud popsal, ale neodsoudil vraždu otce, zatímco René Girard vraždu odsuzuje a v duchu vertikální transcendence vybízí k parakletickému modu napodobování, které je blíže vysvětlené v následující kapitole.

## **4.2 Transcendence v díle Reného Girarda**

V díle Reného Girarda můžeme falešnou transcendenci objevit na příkladu mimetické touhy. Svoji schopností kopírovat touhy vede lidstvo k vzájemné rivalitě, která může přerůst až k cílenému vyhledávání obětí. Lidé tuto horizontální transcendenci navíc podporují tím, že se v dobách krize znovu a znovu uchylují ke spuštění obětního mechanismu v domnění, že jim tato opatření přinesou klid. Perličkou tohoto mechanismu je, že si lidé neuvědomují jeho existenci, ani to, že jednají pod jeho vlivem. Falešná transcendence se objevuje v případě fenoménu dvojníků („enemy brothers“).

Pokud mezi dvěma lidmi vznikne spor o předmět, po kterém oba zatouží, schyluje se k mimetickému konfliktu. Vzájemná fyzická blízkost a soupeření zesiluje intenzitu mimeze. Zaklesnutí dvou rivalů postupně začne odsouvat předmět sporu do pozadí, až samotný důvod sporu se stane bezvýznamným a rivalové zafixují pozornost na sebe, přičemž jednání jednoho zásadním způsobem podmiňuje druhého a naopak. Konečným cílem jejich usilování je definitivní vyloučení druhého. V jistou chvíli rivalové s vědomím toho, že jsou ohroženi zánikem, upoutají pozornost na někoho, kdo se odlišuje.

René Girard původ náboženské struktury odvozuje z chaotické situace, ve které společnost, aby zajistila svoji existenci, sjednotí jedince proti vyvolené oběti. Smrtí oběti se ve společnosti obnovuje klid. Pro Reného Girarda je tato situace zásadní, protože z ní odvozuje počátek náboženství. Oběť se stane posvátnou kvůli své schopnosti usmířit společnost. Perzekuční mechanismus je v pojetí Reného Girarda náboženstvím, které zároveň charakterizoval jako strukturu mýtu. Girardovo pojetí náboženství vykazuje znaky pro horizontální transcendenci.

Mechanismus obětního beránka je nadčasový, objevuje se v každé době a také je neměnný. Od svého objevení v pradávě až po současný svět tiše opakuje stále stejné fáze. Perzekuce prvních křesťanů Římany, pronásledování Židů všemi od jejich exodu, středověké hony na čarodějnice, Dreyfusova aféra či Hilsneriáda patří k těm nejznámějším. Mechanismus obětního beránka se skrývá i v méně známých případech, například v sedmdesátých letech v Československu podstoupilo několik tisíc žen převážně romského původu nedobrovolnou sterilizaci, nucené sterilizace probíhaly nadále nezávisle na sobě i v jiných státech.

V každé zemi a v každé době můžeme objevit skupinu lidí a jedinců, kteří na sobě pocítují nespravedlnost, jež je tolerovaná a schvalovaná většinou. Za tím vším stojí přesvědčení, že konkrétní část populace se buď sebeidentifikuje jako lepší, což jí vybavuje určitou legitimitou ohrožovat ostatní. Dochází k rozdělení společnosti na „my“ a „oni“, přičemž nikdo nikdy nemá jistotu, do jaké kategorie bude zařazen, jistotu získává teprve tehdy, když je zařazen buď pod kategorii „oni“, nebo pod kategorií „my“.

Vertikální transcendence u Reného Girarda spočívá v jeho pojetí konverze. V girardovském slova smyslu je konverze chápána jako nahlédnutí jedince na vlastní podřízení perzekuční povaze skupinového obětování, které vyplývá z důsledků mimetické touhy. Jakmile jedinec jednou pochopí, že pronásleduje a dokonce že vždy pronásledoval, to mu otevírá možnost identifikace vlastních mimetických vzorů a spolu s tím také možnost volit změny mimetických vzorů, které vedou k perzekuci za transcendentní nemimetický vzor anebo za

vzory, které tento transcendentní nemimetický vzor následují. Díky tomu může být takový jedinec v období krize imunizován vůči vznikající rivalitě a dokonce se sám může stát vzorem následování nemimetického transcendentního vzoru pro ostatní. Tomuto principu a mechanismu v kultuře říká Girard parakletický princip a právě v něm je otevřena možnost vztahu k vertikální transcendenci. Tato možnost se váže k působení tzv. Parakléta.

„Paraklétos je v evangeliích všeobecný obhájce všech nevinných, ničitel všech perzekučních představ“.<sup>168</sup> Paraklétos je zároveň v evangeliích synonymem pro Ducha svatého a také je principem, který odhaluje v průběhu dějin mechanismus obětního beránka.<sup>169</sup> Girard zastával názor, že člověk není schopen se vymanit z mimetického mechanismu, člověk nikdy nepřestane toužit, ale východiskem této situace může být právě konverze, neboli uvědomění si vlastního sklonu napodobovat druhé. Z hlediska toho, jakým způsobem René Girard pracuje s termínem náboženství, které má v jeho pojetí negativní povahu, je důležité zmínit, že to byla právě evangelia, která mu poskytla klíč k odhalení obětního principu a obětního mechanismu v kulturách a náboženství. Právě z toho důvodu René Girard považuje evangelia a křesťanství za antináboženství a antimýtus, a proto se stal křesťanem. Jím se stává poté, co v evangeliích objevil přímé odhalení a odsouzení mechanismu obětního beránka. Evangelia považoval za nástroj, díky kterému mohou lidé odsoudit své perzekuční představy a zároveň být odolní vůči mimetickému mechanismu. Prostřednictvím příběhů mučedníků a především postavy Krista evangelia demaskují násilí, které se uskutečnilo na nevinných obětech. Tímto způsobem proti sobě staví dva mechanismy nápodoby, které mají vliv na smýšlení a jednání člověka.

První mechanismus nápodoby zakládá tzv. Satanský modus kultury, jehož jádrem je obětní beránek. Člověk je nevědomě veden k nápodobě, u které hrozí rivalitní konflikt a jeho vystupňování do situace, ve které se vyhledává viník. Jakmile je označena povaha provinilce, spouští se pronásledování, které je zakončeno smrtí oběti. Satanský modus kultury je personifikován obviňující davem<sup>170</sup>, falešně obviňuje druhé usvědčuje oběti z činů, které nespáchaly, přesvědčuje jedince, že jejich provinění je natolik závažné, že musí být potrestáni. Člověk si ani neuvědomuje svou nápodobu, ani to, že jedná pod vlivem satanského modu kultury ani to, že právě zde je ukryt zdroj násilí a destruktivity.

---

<sup>168</sup> BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. str. 194.

<sup>169</sup> Srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. str. 194.

<sup>170</sup> Satanás je právnícký termín pro žalující stranu.

Naproti tomu Parakletický modus kultur je založen na obhajobě druhých. Snaží se zapůsobit na jedince tak, aby soucítili s obětí a přiklonili se na její stranu. Paraklétus vede člověka, aby obhajoval druhého, který byl kvůli svému stavu, odlišnosti, ale i z dalších konkrétních důvodů, nespravedlivě obviněn. V tomto druhém způsobu je uvedena výzva k napodobování Krista.<sup>171</sup>

Podle Reného Girarda je východiskem a zároveň ochranou před násilím a destruktivitou prodělání konverze, která člověku umožňuje uvědomit si vlastní napodobování a současně vyzývá k napodobování Ježíše v duchu parakletického napodobování. Girard souběžně varuje před skutečností, že náboženství mívá paradoxně sklony k první možnosti napodobování.

Transcendentní rozměr se v díle obou autorů váže ke stavu uvědomění. Oba autoři s pocitem uvědomění pracují, ale významově se odlišují. Pro Sigmunda Freuda je uvědomění výsledek psychoanalýzy, pomocí které člověk dokáže nahlédnout za hranice vlastního vědomí. Pro Reného Girarda pocit uvědomění vyplývá z konverze, která člověku umožní nahlédnout na vlastní nápodobu. U Freuda je člověk schopen dosáhnout uvědomění prostřednictvím psychoanalytika, zatímco u Girarda je toho člověk za jistých okolností schopen sám. Zatímco stav uvědomění u Sigmunda Freuda souvisí s horizontální perspektivou transcendence, tak u Reného Girarda perspektiva uvědomění souvisí s vertikální transcendencí.

Sigmund Freud byl průkopníkem, který v člověku objevil oblast nevědomí a tím vytvořil nový směr psychologie. Protože Sigmund Freud stál u zrodu nového objevu, jeho teorie není tak rozvinutá jako v případě Reného Girarda. René Girard ve své teorii neopomenul mezilidské vztahy. Lidskou destruktivitu odvozuje ze společenského kontaktu, naproti tomu je destruktivita u Freuda spojena výhradně se samotným člověkem.

---

<sup>171</sup> Srov. BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016. str. 198-199.

## Závěr

Bakalářská práce se zabývala otázkou podstaty lidské destruktivity. Cílem této bakalářské práce bylo porovnat pohledy na násilí a destruktivitu perspektivou díla Sigmunda Freuda a Reného Girarda. První část bakalářské práce byla rozložena do dvou kapitol, ve kterých jsme pokusili nastínit jednotlivé teorie Sigmunda Freuda a Reného Girarda v souvislosti s násilím a lidskou destruktivitou. Informace, které byly popsány v prvních dvou kapitolách, nám pomohly během druhé části, kde jsme svoji pozornost zaměřili na samotnou komparaci teorií zmíněných autorů. Cílem této části bylo porovnat přístup Sigmunda Freuda a Reného Girarda k lidské destruktivitě. Komparace nám umožnila spatřit rozdílnost a návaznost jejich tezí, zhodnotit stanovenou hypotézu a zodpovědět výzkumné otázky. Výsledky komparace si tu dovolíme stručně shrnout:

Freudovo vysvětlení původu lidské destruktivity je spojené s pudovými vlohami, zlo tedy pochází z člověka, zatímco Girardův pohled na původ lidské destruktivity spojuje s kulturním prostředím, ve kterém člověk nevědomě napodobuje touhy. Původ lidské destruktivity přichází z „vnějšku“. Důvody, kterými Freud vysvětluje příčinu násilí v člověku je mnoho, ale za nejpravděpodobnější považuje Oidipovský komplex. René Girard, na rozdíl od Sigmunda Freuda, příčinu násilí vysvětluje jedním zdrojem, a to mimetickou touhou, která prostřednictvím rivality spouští mechanismus obětního beránka. Oba autoři z události prvotní vraždy vyvozují počátek lidské kultury a náboženství. U Sigmunda Freuda je za vznikem náboženství zodpovědný Oidipovský komplex, René Girard jeho koncept rozšířil a místo otce nahradil kterýmkoliv obětním beránkem. Oba se shodují, že násilí a následná vražda vytváří z obětí posvátné bytosti.

Příčinu davového chování Freud vysvětluje pomocí libida, které stojí za tvorbou citových vazeb mezi lidmi. V konečných důsledcích se i libido podílí na agresivitě. Davové chování reflektuje i René Girard. V jeho pojetí se vlivem mimetické rivality a touhy po násilí lidé spolčí a nakupenou agresivitu otočí zpravidla proti nejzranitelnějším osobám ve společnosti. K náboženství zastávali negativní postoj. Sigmund Freud obvinil náboženství z potřeby potlačovat pudy, kdežto René Girard se k obecnému náboženství vyjádřil, že funguje na stejném principu jako mýtus, protože má stejné sklony pronásledovat nevinné. Paradoxem ale je, že oba autoři považují křesťanství jako možnou ochranu před vznikem násilí (které by významně mohlo ohrozit celou společnost) v kultuře. Komparace odhalila zajímavou informaci: ani jeden z nich se nezmínil o možnosti zastavení začínajícího násilí. Freud dokonce tvrdil, že potlačování

agresivity může člověku způsobit nejrůznější onemocnění a Girard nastínil, jak lze násilí směřovat, aby způsobilo co „nejmenší zlo“.

Poslední část bakalářské práce byla zaměřena na transkulturní perspektivu. V této části jsme se pokusili odhalit transcendence v díle Reného Girarda a Sigmunda Freuda. V díle Sigmunda Freuda i Reného Girarda je společným transcendujícím prvkem uvědomění, kterému každý přisuzuje jiný původ. Podle Freuda se uvědomění zakládá na psychoanalýze, zatímco u Girarda je uvědomění synonymum pro odhalení vlastní nápodoby. Lidská touha v sobě nese destruktivní potenciál, který je vyrovnáván lidskou schopností uvědomit si vlastní mimetismus a svobodně se rozhodnout, který vzor budeme napodobovat.

V závěru bakalářské práce můžeme zhodnotit, že podle obou autorů jsou projevy lidské destruktivity v člověku zakódované. Násilí, které se již jednou objeví ve společnosti nebo v jednotlivci, nelze odstranit. Člověk je do jisté míry schopen ovládat svojí agresivitu, ale mnohem účinnější se jeví její kontrola prostřednictvím směřování. Na základě těchto informací můžeme počáteční hypotézu vyvrátit.



## Bibliografie

- 1) BURDA, František. *Kultura – doličný předmět obětního mechanismu*. Ústí nad Orlicí: Ofit, 2013.
- 2) BURDA, František. *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 201
- 3) BURDA, František. *Člověk a jeho cesta ke svobodě na pozadí humanistických koncepcí dvacátého století*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010.
- 4) CVENKL, Jiří. *Sigmund Freud*. Praha: Orbis, 1967.
- 5) ČERNOUŠEK, Michal. *Sigmund Freud: dobyvatel nevědomí*. Litomyšl: Paseka, 1996.
- 6) ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti. Žďár nad Sázavou: Fakta*, 1998.
- 7) DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997.
- 8) DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie masových vrahů*. Praha: Grada, 2015.
- 9) FROMM, Erich. *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Lidové noviny, 1997.
- 10) FREUD, Sigmund. *Blud jedné iluze*. In: Freud, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Nakladatelství Hynek s.r. o., 1998.
- 11) FREUD, Sigmund. *Nespokojenost v kultuře*. Praha: Nakladatelství Hynek, s.r. o., 1998.
- 12) FREUD, Sigmund. *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997.
- 13) FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1913-1917*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2002.
- 14) FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998
- 15) FREUD, Sigmund. *Spisy z let 1925-1931*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2007.
- 16) FREUD, Sigmund. *Totem a tabu*. Praha: Práh, 1991.
- 17) FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990.
- 18) GIRARD, René. *Obětní beránek*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.
- 19) GIRARD, René. *O původu kultury: hovory s Pierpaolem Antonellem a Joãem Cezarem de Castro Rocha*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008.
- 20) GIRARD, René. *I See Satan Fall Like Lightning*, New York: Orbis Books, 2012.

- 21) GIRARD, René. *Violence and the Sacred*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1979.
- 22) HOLLITSCHER, Walter. *Lidská agresivita v dílech Marxe, Freuda a Lorenze*. Praha: Svoboda, 1975
- 23) KIRWAN, Michael. *René Girard: uvedení do díla*. Brno: Centrum pro studium demokracie, 2008. s.57.
- 24) LORENZ, Konrad. *Takzvané zlo*. Praha: Mladá fronta, 1992.
- 25) MITCHELL, Stephen A. *Freud a po Freudovi*. Praha: Triton, 1999.
- 26) OUGHOURLIAN, Jean-Michel. *The Genesis of Desire*. Michigan: Michigan State University Press, 2010.
- 27) PALS, Daniel L. *Osm teorií náboženství*. Praha: ExOriente, 2015.
- 28) PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci*. Praha: Triton, 2004.
- 29) SEGAL, Robert Alan. *Stručný úvod do teorie mýtu*. Praha: ExOriente, 2017.
- 30) STORR, Anthony. *Freud*. Praha: Argo, 1996.
- 31) STROMŠÍK, Jiří. *Proč právě Freud?* In. Freud, Sigmund. *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990.

článek

BUDIL, Ivo. *René Girard a teorie mimetické rivality*. *Anthropologia Integra*. VOL. 1 NO. 2/2010

elektronický článek

HAGGBLOOM, Steven J., Renee WARNICK, Jason E. WARNICK, et al. The 100 Most Eminent Psychologists of the 20th Century. *Review of General Psychology*. 2002, **6**(2), 139-152.